

1980 ASKERİ DARBESİNİN MİMARİ KENAN EVREN'İN ÖLÜMÜNÜN TÜRK BASININDAKİ SUNUMU*

*Fatma NİSAN***

ÖZET

12 Eylül 1980 tarihinde meydana gelen askeri darbenin Türkiye tarihinde önemli bir yeri bulunmaktadır. Yönetimin askeri güçlerin eline geçtiği bu dönemde Türkiye tarihi açısından olduğu kadar yönetim şekli, ekonomisi, yaşam tarzı ve fikirselle yapısı açısından da 80 darbesi bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Askeri darbenin mimarlığını 7. Cumhurbaşkanı Kenan Evren üstlenmiştir. Çok sayıda gazetesinin kapatıldığı, sansür edildiği ve birçok gazetecinin suikasta kurban gittiği, işkenceye maruz bırakıldığı dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren darbeden 35 yıl sonra, 09 Mayıs 2015 tarihinde gece yarısına doğru hayatını kaybetti. Söz konusu dönemde basının üzerinde baskı kurarak susturan ya da kendisinden yana bir söylem yaymasına neden olan Kenan Evren'in ölümünün ardından Türk basınının nasıl bir söylem ürettiği merak edilen bir konu olmuştur. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı; 1980 askeri darbesinin aktörü 7. Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in ölümünün Türk basını tarafından nasıl bir söylem üretilerek sunulduğunu ve gazete sayfalarında nasıl yer bulduğunu incelemektir. Ekonomi ve spor gazetelerinin inceleme dışında bırakıldığı çalışmada Türk ulusal basınından 23 gazetesinin bir haftalık sayıları incelenmiştir. Gazetelerin konuyla ilgili tüm haber, fotoğraf ve karikatürlerinin incelendiği çalışmada yöntem olarak vanDijk'in eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın bulguları, Evren'in ölümünün ardından Türk basınının çoğunlukla konuya eleştirel yaklaştığını ve bir nebze de olsa o dönemin intikamını almaya çalıştığını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: 12 Eylül 1980 askeri darbesi, Kenan Evren, söylem, eleştirel söylem analizi

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, El-mek: fatma.nisan@inonu.edu.tr, ftmnsn@gmail.com

**THE MEDIA REFLECTION OF DEATH NEWS OF KENAN
EVREN, THE CHIEF OF 1980 TURKISH COUP DETAT**

ABSTRACT

Turkish coup d'état on 12th September 1980 has a great importance in Turkish history. The case of military coup over Turkish democracy is a turning point in Turkish politic life, economy, life style and people ideology. Kenan Evren who later became 7th president of Turkey headed the 12 September 1980 Turkish coup d'état. During this period, a lot of journal companies were closed and censored; many journalists were assassinated and tortured on jail. Kenan Evren as a president suppressed the media and forced them to publish news in favor of him and his governance in Turkey during this period of military intervention. 35 years later than the Turkish coup d'état, Kenan Evren passed away on the night of 9th May 2015 and the death news has made a tremendous impact on media because how the death news was reflected media and people's opinions about it has become one of the most important issues of concern in Turkish media. Therefore, the aim of this paper is to show how the death news of Kenan Evren, the main character of this period of military intervention and suppressed media, was reflected on the newspaper and how the press evaluate the news by producing different discourse. In this paper, the economy and sport newspapers were excluded and weekly volumes of 23 Turkish national newspapers were examined. Critical discourse analysis of van Dijk was used in this paper while evaluating the all-news caricatures and images about the regarded issue. The findings show that Turkish media has taken the death news into consideration very critically and to some extent media has taken its own revenge.

STRUCTURED ABSTRACT

Turkish coup d'état on 12th September 1980 has a great importance in Turkish history. The military coup led the society to move onto a different period of life with the changes it has brought about in both social and economical and also political aspects. The case of military coup over Turkish democracy is a turning point in Turkish politic life, economy, life style and people ideology. Kenan Evren who later became 7th president of Turkey headed the 12 September 1980 Turkish coup d'état. Kenan Evren became the 7th president of the Republic of Turkey with a great majority of 91,37% at the referendum held in 1982. As a result of the military coup engagement set out to put an end to the street shoot-outs and chaos, the military coup 80', with its unsolved murders, tortures, arrests and censors on the media, inflicted an irrecoverable wound on the society. It was a dark period when there was no freedom of press. During this period, a lot of journal companies were closed and censored; many journalists were assassinated and tortured on jail. Kenan Evren as a president suppressed the media and forced them to publish news in favor of him and his governance in Turkey during this period of military intervention. 35 years later than the Turkish coup d'état, Kenan Evren passed away on the night of 9th May 2015 and the death news has made a tremendous impact on media because how the death news was

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

reflected media and people's opinions about it has become one of the most important issues of concern in Turkish media. Kenan Evren, who became the president via the majority of the votes, received numerous criticisms from both the left and the right wings just after his death and the people had an attitude that he should have been penalized. Although Evren stood trial in the year 2010, he passed away before his sentence was passed. Therefore, the aim of this paper is to show how the death news of Kenan Evren, the main character of this period of military intervention and suppressed media, was reflected on the newspaper and how the press evaluate the news by producing different discourse. In this paper, the economy and sport newspapers were excluded and weekly volumes of 23 Turkish national newspapers were examined. The newspapers whose issues of the week from 10th to 16th of May 2015 were inspected are Akşam, BirGün, Bugün, Cumhuriyet, Evrensel, Güneş, Haber Türk, Hürriyet, Milat, Millet, Milliyet, Sabah, Sözcü, Star, Takvim, Taraf, Türkiye, Vatan, YeniAkit, YeniAsya, YeniÇağ, YeniŞafak and Zaman. Critical discourse analysis of van Dijk was used in this paper while evaluating the all-news caricatures and images about the regarded issue. The findings show that Turkish media has taken the death news into consideration very critically and to some extent media has taken its own revenge.

When the results of the study are considered, it is seen that the death news of Kenan Evren was not published on the Anatolian editions of most of the newspapers but was placed on the first pages of the central editions. On some Anatolian editions on the other hand, the news that Evren had got sick and had been hospitalized took place. Regarding the İstanbul editions, it is seen that almost all of them announced the death news from the first page. Even though one-week period issues of the newspapers were analyzed, the study covers a period of four days. This is due to the fact that the newspapers allocated room to the death news from 10th to 13th of May and did not keep it on the agenda on the following days. As the study reveals, while most of the newspapers did not publish any caricatures, only a total of 9 caricatures were drawn on all the press. The newspapers that published these caricatures are Cumhuriyet, Evrensel, Güneş, Haber Türk, Hürriyet, Milliyet, YeniAkit and YeniAsya.

This study, which investigates how and in what ways the death of Kenan Evren the 7th President and the architect of the military coup - which applied sanctions and led to negative consequences on the media organizations disregarding the applauses of some of them during and after the military coup September 12th, 1980-is announced on the Turkish national media, reveals that the media in general has formed a vindictive expression on the matter for the revenge of the military coup 80'. It is found that there are differences of tone among the printed newspapers in terms of toughness and softness of their expressions while mentioning the matter. It is detected that newspapers hold a common attitude to reflect some points pertaining to the matter. Henceforth, during the time from his death to the funeral ceremony the relevant points that are called attention on the newspapers are the death news of Kenan Evren, whether there would be an official state funeral, how the message of condolence to be presented, whether the political parties would attend the funeral, the low number of participation at the funeral, no ceremonies held at the Turkish Grand

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

National Assembly and the protests during the funeral. It is interesting to see that as he is remembered as the architect of the military coup, by placing that period dating back to 35 years ago constantly on the agenda, what happened then is tried to keep fresh and vivid in the minds. Most of the negative criticisms on Evren are on the newspapers and his 'brutality' is emphasized by the expressions like "Shall we feed and not hang them?" and "I did not discriminate between the right and the left; we hanged one from the right and one from the left each time to keep the balance" he used during that period. Also his expressions like "I am not regretful, I would do the same if it were today" he used during the period he stood trial are reflected calling for attention on how his conscience is clear after all this time gone by. While it is seen that almost all of the 23 newspapers investigated has formed critical discourse against Evren, the newspapers that take the matter more mildly by putting forward the circumstances of that period that required the military coup are Hürriyet, Milliyet, Sözcü, Takvim, Vatan and the like.

Newspapers like BirGün, Milat, Evrensel and Cumhuriyet are found to be too harsh and far away from the objectivity required for journalism while covering the death news of Evren. The newspaper Bir Gün do not use Evren's name or photos in most of its pertaining news. The newspaper Cumhuriyet criticizes what Evren has done and uses harsh expressions announcing him a dictator from the time he died until he was buried. While newspapers like Akşam, Güneş, Sabah, Star, Türkiye, Yeni Akit, Yeni Şafak, YeniAsya, Yeni Çağ and Zaman uses critical discourse against Evren, newspapers like Bugün and Haber Türk approach the matter quite objective and only present what has happened. While Evren's news are released, some newspapers relate AkParti to so called "coup-ist" Evren and blame Erdoğan as the main liable for not having Evren got sentenced so far and keeping the 82' constitution Evren made operative. These newspapers are Evrensel, Millet, Zaman and Taraf. The newspapers Millet and Zaman, being the supporters of the Gülen community, against which Erdoğan fight and name as "parallel structure", benefit from Evren's negative image in the public eye and use it against AK Parti and Erdoğan and both verbally and visually emphasizes the close relationship between Erdoğan and Evren. The newspapers Evrensel and Taraf on the other hand, claim that Erdoğan and AkParti have protected Evren and his constitution and blame Erdoğan and AkParti for this. In contrast to the newspapers reminding the unpleasant events from the past mentioning Kenan Evren's death and criticizing AkParti and Erdoğan, newspapers like YeniAkit and YeniŞafak use a quite opposite discourse and focus on that Kenan Evren has stood trial thanks to AkParti and Erdoğan.

It is seen that individuals can derive messages in the form of lessons learned when 35 years before and after Kenan Evren's death are compared. During the 80' military coup which was a result of the chaos and conflicts surrounding the society back then, Evren and September 12 coup were quite closely followed by the media and applauded by most of the media organizations as shown by the published periodicals of the time. That the media supporting the ruling power back then, but taking a stand against it after the hand-over of the power and using interrogative and critical discourse against it, is found to be meaningful and as a late reaction. This supports the critical view that the media

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

spreads the discourse of the ruling power and re-creates them. The essence of this study is once again put forward for confirming the critical view based on the results of the research. Also, this study presents that the media has formed a critical discourse against the ruling power, has not acted on the criteria of objective journalism taught in the liberal disciplines and has formed discourses based on its ideology and the ruling power.

Key Words: 12 September 1980 military coup, Kenan Evren, discourse, critical discourse analysis.

Giriş

12 Eylül 1980 Askeri darbesi ortaya çıkardığı sonuçlarla Türkiye tarihi açısından önemli bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. “12 Eylül 1980 askerî müdahalesi toplumsal bir dönüşümün gerçekleşmeye başladığı belirgin kırılma noktalarından biridir” (Balık, s.2009, 2406). Darbe, hem toplumsal anlamda hem ekonomik anlamda hem de siyasi anlamda oluşturmuş olduğu değişimlerle toplumun farklı bir yaşam periyoduna geçmesine neden olmuştur. Yönetimin askeri güçlerin eline geçtiği bu dönemde askeri darbenin baş mimarlığını 7. Cumhurbaşkanı Kenan Evren yapmıştır. Kenan Evren, 1982'deki halk oylaması sonucunda yüzde 91,37 gibi ezici bir çoğunlukla Türkiye Cumhuriyeti'nin 7'nci cumhurbaşkanı olmuştur. Toplum içinde karşılıklı ideolojik çatışmaların yaşandığı, kent kimliğinin farklı ideolojilere sahip bireylerin yansımaları olduğu ve kanlı geçen günlerin birbirini kovalaması nedeniyle Türkiye'nin karanlık bir dönemini oluşturan yılların ardından gelen darbe yönetimi, Türkiye'nin her anlamdaki anatomisini değiştirmiştir. Sokak çatışmalarına ve kargaşaya son vermek adına girişilen darbe hareketi sonucunda, 80 darbesi, faili meçhul cinayetler, işkenceler, tutuklamalar ve basına uygulanan sansürler dolayısıyla toplumda kapanamayacak bir yara niteliği taşımaktadır. Darbeden sonra çoğu basın kuruluşu, her ne kadar darbeyi haklı görmüş ve Evren'i bu girişiminden dolayı tebrik ederek alkışlamış olsa da, çok sayıda gazetenin kapatılmasına, sansür edilmesine ve çok sayıda gazetecinin suikasta uğrayıp, işkenceye maruz kalmasını engelleyememiştir. Bu dönem basın açısından özgürlüğün söz konusu olmadığı karanlık bir dönem olmuştur. Darbeden 35 yıl sonra 80 darbesinin aktörü ve 7. Cumhurbaşkanı Kenan Evren, 09 Mayıs 2015 tarihinde gece yarısına doğru hayatını kaybetmiştir. Cumhurbaşkanı seçildiği dönemde halkın çoğunluğunun oyunu alarak cumhurbaşkanı olan Kenan Evren, ölümünün ardından hem sağ kesimden hem de sol kesimden çok sayıda eleştiri almış ve onun cezalandırılması gerektiği yönünde halk tarafından bir tavır sergilenmiştir. Evren, 2010 yılında yargılanmış olmasına rağmen cezası kesinleşmeden vefat etmiştir. Darbe sırasında ve sonrasında basının üzerinde baskı kurarak onu susturan, gazetecilerin suikasta uğramalarını, işkence görmelerini ve tutuklanmalarına neden olan, böylelikle basının kendisinin istediği yönde bir söylem oluşturmasını sağlayan Evren'in ölümünün ardından Türk basınının konuyla ilgili nasıl bir söylem ürettiği, Evren'in ölümünü sayfalarında nasıl sunduğu merak edilen bir konu olmuştur. Bu nedenle çalışmanın amacı; 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi'nin mimarı ve 7. Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in ölüm olayının Türk basını tarafından nasıl bir söylem üretilerek haberleştirildiği, gazete sayfalarında nasıl sunulduğunu incelemektir. Ulusal basının ekonomi ve spor gazetelerinin inceleme dışında bırakıldığı çalışmada, Türk ulusal basınından 23 gazete incelemeye tabi tutulmuştur. “Gazeteler yakın ve uzak geçmişin ya da günün haber ve olaylarının verilmesinde, kanaat ve fikirlerin geniş halk kitlelerine ulaştırılmasında, ülkenin ana davaları üzerinde halkın dikkatini toplamada ve okurlarının genel kültürlerini artırmada son derece önemli rol oynamaktadır” (Seyhan ve Temiztürk, 2014, s.1278). Gazetelerin bu işlevini yansıtmaları açısından da çalışma önemli bir çalışmadır. İncelenen gazeteler; Akşam, Bir Gün, Bugün, Cumhuriyet, Evrensel, Güneş, Haber Türk, Hürriyet, Milat, Millet, Milliyet, Sabah, Sözcü, Star, Takvim, Taraf, Türkiye, Vatan, Yeni Akit, Yeni Asya, Yeni Çağ, Yeni Şafak ve Zaman'dır. Söz konusu

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

gazetelerin 10- 16 Mayıs 2015 tarihleri arasındaki bir haftalık sayıları incelemeye tabi tutulmuştur. Gazetelerin konuyla ilgili tüm haber, fotoğraf ve karikatürlerinin incelendiği çalışmada yöntem olarak vanDijk'ın eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılmıştır.

1. 80 Darbesi ve Basının Durumu

12 Eylül 1980 günü Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime el koymuştur (Ahmad, 2002,s.30). Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ülke yönetimine el koyması ile gerçekleşen bu askeri müdahale, çoğulcu düzenin, tek parti yönetiminin yerini aldığı 1946 yılından bu yana siyasal partilerin etkinliklerinin dolayısıyla demokrasinin kesintiye uğradığı üçüncü askeri müdahale (Boral, 2009, s.325) olarak tarihe geçmiştir. Müdahalenin olduğu dönemde Genelkurmay Başkanı Kenan Evren'dir. Evren, 24 Mayıs 1980 tarihinde not defterine, “Bugün görüştüğüm kolordu komutanları ve akademi komutanları artık müdahale etmekten başka çare kalmadı dediler” (Kekeç- Şimşek ve Güler, s.264) şeklinde yazarak müdahalenin o ortamda kaçınılmaz olduğuna işaret etmiş ve darbenin sinyallerini vermiştir. Evren, “Milli birliği korumak, anarşi ve terörü önleyerek, can ve mal güvenliğini tesis etmek, devlet otoritesini hâkim kılmak ve korumak, sosyal barışı, milli anlayış ve beraberliği sağlamak, sosyal adalete, ferdi hak ve hürriyete ve insan haklarına dayalı laik cumhuriyet rejimini işlerli kılmak, makul bir sürede yasal düzenlemeleri tamamladıktan sonra sivil idareyi yeniden tesis etmek” (Cemal, 2004, s.47) ifadeleriyle 12 Eylül 1980 darbesinin temel hedeflerinin altını çizmiştir. Demokrasinin temel taşlarından bir tanesi olan “Basın, 12 Eylül’ü sevinç çılgınlıklarıyla karşılamıştır. 12 Eylül öncesi cumhurbaşkanı seçilemeyen uzun dönemlerde, özellikle büyük basında, askeri darbe çağrıları alenen olmasa bile yapılmış, muhtıra haberleri verilmiştir. Darbe üzerine atılan sevinç çılgınlıkları, basını bir anda 12 Eylül’le ortaklığa itmiş, bu dönemde, legal organlardan büyük çoğunluğu destekçi kalmıştır” (Gökmen, 1996, s.718).12 Eylül dönemi basının devletle iç içe geçtiği önemli bir dönem olmuştur. Sadece ekonomi haberleri yazılabilmemiş, asla ordu eleştirilmemiş, faturalar sivillere kesilmiştir. Büyük gazeteler 12 Eylül’ü sona erdirecek ama sivil görünümlü bir askeri devir açacak 82 Anayasası referandumunda da, ‘evet’çilerle el ele vermişlerdir (Gökmen, 1996, s.718). Demokratik bir sistemde toplumun gören gözü, işiten kulağı ve konuşan ağzı olarak demokrasinin bir göstergesi ve teminatı olunması gereken basın kuruluşları, yönetim mekanizmalarında ortaya çıkan anti-demokratik yöntem ve uygulamalar nedeniyle halkın sorunlarına eğilerek gerçek gündemi yakalayamadıklarından bir güven bunalımına girmişlerdir (Işık, 2008, s.159). Ancak bu durum, basını darbe sürecinin olumsuz etkilerinden kurtaramamıştır. “12 Eylül askeri müdahalesi, ülkedeki siyasi ve ekonomik yapının değişmesinde önemli rolü olduğu” (Demir, 2007, s.184) gibi basın üzerinde de ciddi bir etkisi olmuş ve basın açısından sıkıntılı bir dönemin yaşanmasına neden olmuştur. 12 Eylül hukukunun getirdiği özgürlüğü kısıtlayıcı düzenlemelerden gazete ve gazeteciler ilk olarak etkilenmişlerdir (Demir, 2007, s.202).

1980’de ordunun yönetime el koymasıyla birlikte gazeteler, sıkıyönetim yanında yönetimde tek yetkili olan Milli Güvenlik Konseyi ve özellikle konsey başkanı tarafından denetlenmiştir. Gazeteler kapatılmış, gazeteciler hakkında açılan soruşturma, kovuşturma ve davalar hızla artarken (Asker, 2009, s.490), bu dönemde haber kaynağını açıklamayan gazeteler anında kapatılmış ve gazeteciler hapse gönderilmiştir (Erdin, 2010, s.146). Aralık 1982’de yasada yeni bir değişiklik yapılarak “Söz, yazı, resim, film ve sesle yapılan her türlü yayın, haberleşme, mektup, telgraf vb. mesajları kontrol etmek; gazete, dergi, kitap ve diğer yayınların basımını, yayını, dağıtımını, birden fazla bulundurulmasını ve taşınmasını yasaklamak veya sansür koymak, bunları toplatmak, bunları basan matbaaları, plak ve bant basan yerlerini kapatmak... yayına yeni girecek gazete ve dergilerin çıkarılmasını izne bağlamak” (Topuz 2003, s.259) şeklindeki yetkileri Sıkıyönetim Komutanlığı’na tanımıştır. Gazeteler toplam 300 gün kapalı kalmış, 400 gazeteci hakkında dava açılmış, 31 gazeteci cezaevine girmiştir (Erdin, 2010, s.145). 12 Eylül 1980- 12 Mart 1984 arasında Sıkıyönetim kararıyla; Milli Gazete (4 kez 72 gün),

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

Cumhuriyet (4 kez 41 gün), Tercüman (2 kez 29 gün), Günaydın (2 kez 17 gün), Güneş (1 kez 10 gün), Milliyet (1 kez 10 gün), Tan (1 kez 10 gün), Hürriyet (2 kez 7 gün) gazetelerinin yayınları durdurulmuştur (Topuz, 2003, s. 259). Dolayısıyla 1980-84 arasındaki tarihlerde gazeteci, yazar ve sanatçılara verilen mahkûmiyet kararları 316,5 yıla ulaşmış, 796 gazeteci hakkında açılan 632 davadan 218'i hapis cezasıyla noktalanmıştır. Sakıncalı sayılan 237 kitap yasaklanmış, 133 bin adet kitap yakılmıştır (Koloğlu, 2009, s.347). Gazeteciler hakkında açılan soruşturma, kovuşturma ve dava sayılarının gazetelere göre dağılımı; Cumhuriyet 28, Tercüman 27, Hürriyet 14, Milliyet 14, Milli gazete 4, Dünya 4, Akşam 3, Son Havadis 3, Hergün 2, Arayış 2, Hayat 2, Nokta 2, Yankı 1, Demokrat 1, Politika 1, Adalet 1, öteki yayın organları 75 (Topuz, 2003, s.259) şeklinde olmuştur. “Bu dönemde askerler basın kuruluşlarını ziyaret edip 12 Eylül darbesinin gerekliliğini anlatmıştır. Onlara göre basın, böyle milli bir meselede ‘tek ses’ ve ‘tek yürek’ olmalıdır. Söz konusu ziyaretlerde askerlerin sözünü bile kesmemek gerekmektedir” (Erdin, 2010, s.145). Öyle bir süreçten geçerek bugünlere ulaşan Türk ulusal basını, bu sürecin temel sorumlusu olan Evren'in ölümünün ardından nasıl bir söylem oluşturmuştur? Çalışmanın uygulama kısmında bu sorunun cevabı sunulmuştur.

2. 1980 Askeri Darbesinin Mimarı Kenan Evren'in Ölümünün Türk Basınındaki Sunumu

12 Eylül 1980 Askeri Darbesi ve darbenin mimarı olarak Kenan Evren'in Türk tarihi açısından çok önemli bir yeri vardır. Darbenin baş aktörü olan Kenan Evren'in, özellikle basına olan yaptırımları kayda değer niteliktedir ve Evren, bu noktada çok tartışılmıştır. Çalışmanın uygulama kısmında, 1980 askeri darbesinin mimarı Kenan Evren'in ölümünün Türk basınına nasıl yansıtıldığının sunumu yapılmıştır. Çalışma 80 darbesi döneminde özgürlüğünü yitirmiş olan basının darbenin baş mimarını nasıl yansıttığını belirlemek açısından çok önemlidir.

2.1. Metodoloji

80 Darbesinin mimarı Kenan Evren'in ölümünün Türk basınında nasıl yer bulduğunun incelendiği bu çalışmada yöntem olarak vanDijk'in eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin seçilmesi, vanDijk'in söylem ve eleştirel söylem çalışmaları, yazılı haber odaklı bir yöntem (Ülkü, 2004, s.371–372) olması dolayısıyla “Haber içindeki sözcük seçimlerinin belli bir ideolojik seçimi ve tavrı yansıtmışından” (İnal, 1996, s.119) kaynaklanmıştır. Ayrıca belirli bir söylem içinde ideolojilerin nasıl ve ne şekilde yer aldığını gösterme çabası, söylem analizinin bize kazandırmış olduğu bir avantajdır (Sözen, 1996, s.1544). van Dijk; söylemin, ideolojilerin oluşumunda merkezi bir rol oynadığını ileri sürmektedir (1999, s.341). Analizin konusu olan söylemler; metinler, mesajlar, konuşmalar, diyaloglar ve haberleşmeler tarafından belirlenmektedir (vanDijk, 1988, s.24). Eleştirel söylem analizi, güç, hâkimiyet, hegemonya, sınıf farkı, cinsiyet, ırk, ideoloji, ayrımcılık, çıkar, kazanç, yeniden oluşturma, dönüştürme, gelenek, sosyal yapı ya da sosyal düzen gibi temaları ön plana çıkararak ve araştırma alanı olarak bu konuları işleyen bir yöntem (van Dijk, 2003, s.354) olmasının yanında, ‘bakmak’ ve ‘görmek’ arasındaki farkın bilimsel yöntemleştirilmesi olarak da düşünülebilmektedir (Büyükkantarcioglu, 2012, s.167). Söylem analizi, aynı zamanda dil için geliştirilmiş çözümleme araçlarını da söz alanına taşıyarak dilbilimden söylembilime geçişin olanaklarını da oluşturmuştur (Sancar Üşür, 2008, s.89). Van Dijk, haber söyleminin ideolojik belirlenimini makro ve mikro yapılar üzerinden açıklarken (Akca, 2009, s.98) haberin makro yapısal özellikleri haberin içine oturduğu bağlam içinde ele almıştır. Mikro yapısal özellikleri ise, sözcük seçimleri, cümle yapıları, cümleler arasında kurulan ilişkiler, haberin ikna yolları, metindeki özel anlamlar, yan anlamlar ve kodları (Akca, 2009, s.98) olarak ayırmıştır. Makro yapıda; başlıklar, haber girişleri, ana olay, haber kaynakları, ardalın ve bağlam bilgisi, olay taraflarının olayları değerlendirmesi gibi unsurlar ele alınmaktadır. Fotoğraflarsa, tematik yapı unsuru olarak da ele alınmaktadır (van Dijk, 1988, s.30). Haberin mikro yapısının öğelerini ise şunlar oluşturmaktadır: Ardarda gelen cümlelerin ve cümleciklerin birbirleriyle

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

ilişkilerini irdelediği bölgesel uyum; seçilen kelimelerin özelde muhabirin, genel anlamda ise gazetenin ideolojisini yansıttığı kelime seçimleri ve son olarak haberin ikna edicilik özelliğini artıran olayın taraf ve tanıklarının yorum ve sözel tepkilerinin yer aldığı alıntılar, olayın gerçekten olduğunun göstergesi olan fotoğraflar ve haberin inandırıcılığını artıran grafik, rakam ve sayısal verilerden oluşan haber retoriği (Ertan Keskin, 2004, s.392- 393).

2.2. Bulgular

09 Mayıs 2015 tarihinde hayata veda eden Kenan Evren'in ölüm haberi, ertesi gün gazetelerinin çoğunun Anadolu baskılarında yer bulmamış olup merkez baskılarının birinci sayfalarında yer almıştır. Anadolu baskılarının bazılarında ise, Evren'in fenalaştığı ve hastaneye kaldırıldığı haberi yer bulmuştur. İstanbul baskılarının birinci sayfaları ise elektronik ortamdan elde edilerek incelenmiş olup hemen hemen tümünün ilk sayfadan ölüm haberini duyurduğu görülmüştür. Gazetelerin her ne kadar bir haftalık sayıları incelenmişse de çalışmada dört günlük bir sürece yer verilmiştir. Bunun nedeni ölüm haberinin yayınlandığı 10 ve 13 Mayıs 2015 tarihleri arasında gazetelerin konuya yer ayırmış olması ve sonraki günlerde konuyu gündemlerine taşımamış olmalarıdır. Çalışmada çoğu gazete konuyla ilgili karikatür yayınlamazken, tüm basında konuyla ilgili toplam 9 karikatür çizilmiştir. Karikatür yayınlayan gazeteler; Cumhuriyet, Evrensel, Güneş, Haber Türk, Hürriyet, Milliyet, Yeni Akit ve Yeni Asya gazeteleri olmuştur.

2.2.1. Akşam Gazetesinin Kenan Evren'in Ölümünü Sunumu

Akşam gazetesinin 10 Mayıs 2015 tarihli merkez baskısının birinci sayfasında Kenan Evren'in ölümü, sayfa eteğinden küçük bir haberle, "12 Eylül'ün mimarı hayatını kaybetti" başlığıyla duyurulurken Evren, cumhurbaşkanı kimliğinden öte, 'darbeci' kimliğiyle ön plana çıkarılmıştır. Gazete, 11 Mayıs sayısında Evren'e birinci sayfada yer vermezken iç sayfalarda "Netekim devlet töreni" (Akşam, 11 Mayıs 2015, s.14) başlığını kullanarak törenle ilgili nesnel bilgiler vermiş ve Evren'in sık sık kullanmış olduğu 'Netekim' kelimesini vurgulamıştır. Haberde kullanılan Evren fotoğrafının altında İHSD Başkanı Ali Akbaş'ın söylemiş olduğu, 'Devlet töreni yapılması, insanlığa saygısızlıktır, darbeyi meşrulaştırmaktır' ifadelerine dikkat çekilmiştir. Akbaş'ın ağzından darbenin meşrulaştırılmamasının gerekliliği gazete tarafından vurgulanmış ve Evren'in devlet törenini hak etmediği ifade edilmiştir. Akşam, cenazenin defnedileceği gün, konuyla ilgili sayfanın eteğinde bir habere yer vermiştir. Gazete, haberde "En alt seviyede devlet töreni" (Akşam, 12 Mayıs 2015, s.01) başlığına yer vererek Evren'in normalde devlet büyüklerine yapılan düzeyde bir törenle gömülmeyeceği, alt seviyede bir törenle uğurlanacağı yönündedir. İç sayfalarda da konuya yer veren gazete, "Evren için törenin 'T'si yok" (Akşam, 12 Mayıs 2015, s.14) başlığını kullanırken haberin içeriğinde ise, törenin nasıl yapılacağıyla ilgili bilgi vermekle yetinmiştir. Böylelikle gazete, birinci sayfada çizmiş olduğu imanın altını iç sayfada daha net çizgilerle ifade etmiştir. Ertesi gün birinci sayfada "Evren'i sadece ailesi uğurladı" (Akşam, 13 Mayıs 2015, s.01) başlığını atan gazete iç sayfalarda ise, sayfanın altında küçük bir haberde "Protestolarla uğurlandı" (Akşam, 13 Mayıs 2015, s. 12) başlığını kullanmış ve içeriğinde 12 Eylül döneminde işkence gören birinin yakınlarının haklarını helal etmeyecekleri yönünde bağırdıklarını belirtmiştir. Kenan Evren'le ilgili tartışmalara gömüldükten sonra da devam eden gazete, birinci sayfanın eteğinde yer alan "Askeri tören kemikleri sızlattı" (Akşam, 14 Mayıs 2015, s.01) başlıklı haberde "Genelkurmay'ın Evren törenine tepki: Yeni Türkiye'de demokrasiye vurulmuş darbe" ifadeleri kullanılmıştır. Bu yönüyle Akşam gazetesinin Kenan Evren'i destekler tarzda bir söylem geliştirmedeği görülmektedir.

2.2.2. Bir Gün Gazetesinin Kenan Evren'in Ölümünü Sunumu

Bir Gün gazetesi, Kenan Evren'in ölüm haberine önemli yer veren gazetelerden biri olmasına rağmen bazı haberlerinde Evren'in ismini ve fotoğrafını kullanmamıştır. "Öldü. Kimse kendisine sahip çıkmıyor. Muktedirlere ibret olsun" üst başlığını ve "O da kalabalık mitingler

yapar, Kur'an gösterir, muhalifleri öldürür, birilerince de alkışlanırdı!" (Bir Gün, 11 Mayıs 2015, s.01) başlığını kullanan Bir Gün, bu haberi manşetten verirken fotoğraf olarak darbenin olduğu dönemden yerde yatan siviller ve onların başında dikilen emniyet görevlilerini gösteren bir fotoğrafı kullanmıştır. Gazete, kimsenin kendisine sahip çıkmamasını hiçbir partinin törene katılmaması ve ailesi dışında kimsenin onu sahiplenmemesi anlamında kullanmıştır. Gazetenin Evren'in ismini kullanmaması ve 'o' ifadesiyle onu kast etmesi onu önemsemediği imasını çizmeye yöneliktir. Kenan Evren'in ismini haberde hiç kullanmayan gazete, haberin spotunda, "Adını anmak, resmini kullanmak istemediğimiz şahıs 98 yaşında öldü. 12 Eylül rejimi ise kurumları, seçim sistemi ve her türlü ahlaksızlığı ile sürüyor", haber metninde ise, "12 Eylül faşist darbesinin lideri 98 yaşında öldü" ifadelerini kullanmıştır. Evren'in defnedileceği gün sayfanın eteğinde konuyla ilgili küçük bir haber kullanan gazete "Sahip çıkan kalmadı!" (Bir Gün, 12 Mayıs 2015, s.01) başlığını ve fotoğraf olarak yine o dönemde öldürülenlerin yerdeki fotoğraflarını izleyen genç bir kızın fotoğrafını kullanmıştır. Gazete, haberin spotunda "Siyasi partiler sahip çıkmayınca darbeci General, Genelkurmay Başkanlığınca bugün defnedilecek", haberin metninde ise, "12 Eylül faşist darbesinin lideri Kenan Evren..." ifadelerini kullanmıştır. Burada Evren'in 'darbeci' ve 'faşist' olduğu özellikle vurgulanmıştır. Gazete haberin yan tarafında 11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ile 7. Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in samimi bir şekilde sohbet ederken çekilmiş olan fotoğraflarını paylaşmış ve altında kocaman puntolarla "İyiydiniz?" ifadesini soru işaretiyle birlikte kullanırken Gül'ün Evren'in cenaze törenine katılmamasını oldukça manidar bulmuştur. Gazete ertesi gün de konuyla ilgili habere aynı yerde, sayfanın eteğinde yer vermiştir. "O'nun cenazesinde 'haram olsun' çılgılığı" (Bir Gün, 13 Mayıs 2015, s.01) başlığını kullanan gazete, başlıkta Evren'in ismini kullanmayarak 'O' demekle yetinmiştir. Haberin spotunda ise, "12 Eylül faşist darbesinin lideri dün toprağa verildi. Cenazede iki yurttaş 'haram olsun' diye bağırdı. Sokakta da eylem vardı" ifadelerini ve cenaze merasiminin olduğu sırada az katılımın olduğu caminin avlusunu gösteren uzaktan çekilmiş bir fotoğrafı kullanmıştır. Bir Gün, konuyla ilgili tavrını çok net yansıtan gazetelerin önde gelenlerinden biri olmuş ve Evren'in ismini dahi kullanmayarak onu hiç önemsemediğini, hak ettiği gibi bir cenaze töreniyle uğurlandığının resmini çizmiştir.

2.2.3. Bugün Gazetesinin Kenan Evren'in Ölümünü Sunumu

Bugün gazetesi, Kenan Evren'in ölümünü siyah bir zemin üzerinde "Evren 98 yaşında hayata veda etti" (Bugün, 10 Mayıs 2015, s.01) başlığıyla duyurmuştur. Siyah rengi tasarımda 'yastayız' anlamında kullanılmaktadır. Gazetenin böyle bir zemini kullanmış olması devlet büyüğünün vefatından dolayı ulusal yasa işaret etmektedir. Evren'in sivil giyimli bir fotoğrafını kullanan gazete, haberin devamında, "12 Eylül 1980 Askeri Darbesi'nin Genelkurmay Başkanı ve Türkiye'nin 7. Cumhurbaşkanı Kenan Evren 98 yaşında hayatını kaybetti" ifadelerini nesnel bir şekilde kullanmıştır. Ertesi gün habere yine birinci sayfasında küçük bir yer ayıran gazete, "12 Eylül mağdurları tepkili" üst başlığını ve "Evren'e devlet töreni düzenlenecek" (Bugün, 11 Mayıs 2015, s.01-13) başlığını Evren'in göğüsten çekilen bir fotoğrafıyla birlikte kullanmıştır. 12 Mayıs tarihinde habere sadece iç sayfada yer veren gazete cenaze töreniyle ilgili bilgi vererek "Tören Genelkurmay'da" (Bugün, 12 Mayıs 2015, s.14) başlığını ve "1980 darbesinin mimarı Kenan Evren için bugün Genelkurmay'da tören düzenlenecek" ifadelerine yer vermiştir. Bugün, cenaze törenin ertesi günü konuyla ilgili habere birinci sayfada yer vermezken iç sayfalarda yine siyah bir zemin üzerine "Protestolarla uğurlandı" (Bugün, 13 Mayıs 2015, s.10) başlığını ve "1980 darbesini yapan Kenan Evren dün az sayıda kişinin katıldığı törenle toprağa verildi. Cenaze töreninde 'Hakkımızı helal etmiyoruz' protestosu yaşandı. 12 Eylül mağdurları birçok yerde eylem gerçekleştirildi" spotunu kullanmıştır. Fotoğraf olarak Evren'in tabutunun taşındığı an, protesto ve halay fotoğrafları kullanan gazete, konuyla ilgili "Helal etmiyoruz" ve "Davullu zurnalı tepki" başlıklarını kullanırken oldukça objektif yaklaşmış ve sadece olayları aktarmakla yetinmiştir.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

2.2.4. Cumhuriyet Gazetesinin Kenan Evren'in Ölümünü Sunumu

Cumhuriyet, konuya en çok yer ayıran gazetelerin önde gelenlerinden biri olmuştur. 10 Mayıs sayısının birinci sayfasının tamamını Kenan Evren'in ölümüne ayıran gazete, manşette, "Diktatörün ölümü" (Cumhuriyet, 10 Mayıs 2015, s.01) başlığını ve "12 Eylül askeri darbesinin lideri, binlerce ölümün sorumlusu darbeci General Kenan Evren, 98 yaşında hayatını kaybetti" spotunu kullanmıştır. Cumhuriyet, nesnel bir kullanım yerine Evren'i 'diktatör' olarak nitelendirerek konuya taraflı yaklaştığını ve bu sonuçtan duyduğu memnuniyeti göstermiştir. Evren'in askeri üniforması içindeki belden fotoğrafını sayfayı boydan boya kaplayacak şekilde yansıtan gazete, fotoğrafın üstünde "12 Eylül'ün acı bilançosu" başlığıyla o dönemdeki mağduriyeti yansıtmaya çalışmıştır. "Aynı sayfada "Kurumları hala yaşıyor" başlığıyla birlikte Evren'in hasta yatağından çekilmiş olan fotoğrafını kullanmış ve bu başlıkla bu kurumlara son verilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır. Başka bir haberde ise, "Resmi tören suça ortak olmaktadır" ifadelerini kullanarak mağdur olan insanlar için resmi töreninin yapılmaması gerektiğinin altını çizmiştir. Sürmanşette ise, "Cumartesi Annelerinin ahı, Anneler Günü'nün arifesinde bir cumartesi gecesi onu alıp götürdü" üst başlığıyla Can Dündar'ın "Hesabını veremedi gitti" isimli yazısının duyurusuna yer verilmiştir. Evren fotoğrafının ağzının hemen yanında yer alan "7. Cumhurbaşkanı Evren, 17 yaşındaki Erdal Eren'in yaşının büyütülerek asılmasını 'Asmayalım da besleyelim mi?' diye savunmuştu" şeklindeki ifadeler dikkat çekmek için bu ifadeler kırmızı renkle verilmiş ve Evren'in küçük çocukların ölümüne göz yumacak kadar 'gaddar' olduğu yönünde bir söylem geliştirilmiştir.

Cumhuriyet, 11 Mayıs'ta konuya birinci sayfa haricinde altı iç sayfa daha yer ayırmıştır. Konuyu manşetten veren gazete, birinci sayfanın yarısından çoğunu bu konuya ayırmıştır. "12 Eylül'ün binlerce mağduru Evren ve darbesiyle yaşanması gereken tarihi hesaplaşmanın hayata geçememesine tepkili" üst başlığıyla "Nasıl bilirdiniz?" (Cumhuriyet, 11 Mayıs 2015, s.01) başlığını kullanmıştır. Sağ üst tarafta kullanmış olduğu fotoğrafta ellerini duvara koymuş ve güvenlik güçleri tarafından aranan insanlar ve "12 Eylül darbesiyle 650 bin kişi gözaltına alındı, 1 milyon 683 bin kişi fişlendi" şeklindeki fotoğraf altı yazısı görülmektedir. Aynı sayfada, "Muhalefet devlet törenine katılmıyor" başlığıyla muhalefet partilerinin tavrı yansıtılmıştır. "Yüzleşmek istiyorlardı" başlığının altında Evren'le yüzleşmek isteyen 80 dönemi mağdurları ya da mağdurların yakınlarının bir kısmı verilmiştir. Sayfanın ortasında Evren yine üniformasıyla fotoğrafta gözükmemektedir. Gazetenin iç sayfalarına bakıldığında 10-11-12 ve 13'üncü sayfalarının "Diktatörün ölümü" diye adlandırdığı görülmektedir. Bu şekilde bir adlandırma çok özel durumlarda kabul edilebilecek bir olaydır. Çünkü sayfa isimleri genellikle daha genel isimlerden seçilmektedir. 10'uncu sayfanın manşeti "Devlet töreni yapılmasın darbe meşrulaştırılmasın" (Cumhuriyet, 11 Mayıs 2015, s.10) şeklinde atılarak bir yerde mağdurların ağzından gazetenin tavrı da yansıtılmıştır. Gazetenin 11'inci sayfasında ise, "Alacağımız var" (Cumhuriyet, 11 Mayıs 2015, s.11) başlığıyla "12 Eylül darbesinin ardından gözaltında kaybedilenlerin yakınları, darbenin mimarı Kenan Evren'in kendileriyle yüzleşmeden öldüğüne dikkat çekiyor" spotu dikkat çekmektedir. Aynı sayfada "Anamızın yüzüne bakamadı" ve "İşkenceyi sıradan hale getirdi" başlıkları yer almıştır. 12'nci sayfada "Affetmiyoruz" diyen gazete spotunda, "12 Eylül döneminde cezaevinde yatan, işkence gören siyasetçiler sol örgütlerin liderleri darbe için gerçek bir yargılama yapılmadığını söyledi" ifadelerini kullanırken dönemin siyasi liderleri Bülent Ecevit ve Süleyman Demirel'in eşleriyle birlikte adaya götürülürken ki fotoğraflarıyla gözaltına alınanların ve işkence edilenlerin fotoğrafları paylaşılmıştır. Sayfada diğer dikkat çeken haber başlığı ise, "Diktatörlüğü miras bıraktı" başlığıdır. Haberin spotunda ise, "Kenan Evren'in ölümü darbenin ardından idam edilenlerin ailelerini, işkencede sakat kalanların, hayatları çalınan on binlerce kişinin acısını dindirmedi. Acılı aileler Evren'e haklarını helal etmediklerini belirtirken devlet töreni yapılmamasını istedi" ifadeleri dikkat çekmektedir. Gazetenin 13'üncü sayfasında ise, "Emirlerinizi bekliyoruz" başlığını kullanmış ve bu başlığın anlamı "Evren'i darbe sırasında ve

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

sonrasında bazı gazeteci, yazar ve siyasiler övgülere boğmuştu” spotunda anlaşılırken o dönem basının göstermiş olduğu bu tavır 35 yıl sonra eleştirilmiştir.

12 Mayıs sayısında Cumhuriyet, “Güç ondayken herkes etrafında pervane olurdu, bugün son yolculuğuna yalnız gidiyor” üst başlığı ve “İbret Tablosu” (Cumhuriyet, 12 Mayıs 2015, s.01) başlıklı manşeti kullanmıştır. Haberin spotunda ise, hem iktidar partisini hem de muhalefet partilerinin cenazeye katılmayacakları ve Evren’in tabutunun saygı duruşu için katafalka konulmayacağı belirtilmiştir. Gazete iç sayfalarda “Diktatör son yolculuğa yalnız başına gidiyor” (Cumhuriyet, 12 Mayıs 2015, s.12) başlığı ve “12 Eylül darbesinin lideri ve eski cumhurbaşkanı için devlet törenlerindeki asgari zorunluluklar yerine getirilecek. Tek tören Genelkurmay Karargâhında yapılacak” spotunu kullanmış ve bu durumdan duyduğu memnuniyeti söyleminde yeni baştan geliştirmiştir. Cumhuriyet, Evren’i, gömüleceği gün de “Musallada tek başına” (Cumhuriyet, 13 Mayıs 2015, s.01) başlığı ve “Evren, zorunlu törenle Devlet Mezarlığı’nda toprağa verildi. Binlerce insan sokaklarda ‘Affetmeyeceğiz’ diye haykırdı” üst başlığıyla manşetten vermiştir. Gazetenin birinci sayfada kullandığı iki fotoğraf dikkat çekmektedir. Birinci fotoğrafta musalla taşında Kenan Evren’in tabutu ve onun önünde duran bir adam yer alırken fotoğrafın üzerinde ise, “Helal olsun” ifadeleri yer almıştır. İkinci fotoğrafta ise, “Haram olsun” ifadeleriyle birlikte “Kenan Evren öldü” pankartını ve 80 darbesi döneminin mağdurlarının fotoğraflarını taşıyan kalabalıklar yansıtılmıştır. İkinci fotoğrafta, “Ankara’daki devlet töreni ile aynı saatte sokağa çıkan Cumartesi Anneleri ve darbe mağdurları, ‘Hakkınızı helal ediyor musunuz?’ sorusuna ‘Merhumu bir insanlık suçlusu olarak bildik. Affetmeyeceğiz’ yanıtını verdi” ifadeleri yer almıştır.

Karikatür 1: Musa Kart, Cumhuriyet, 13 Mayıs 2015, s.01.

Birinci sayfanın sağ üst köşesinde Musa Kart’ın bir karikatürüne de yer veren gazete, ünlü Alman diktatörü Adolf Hitler ile ‘selfie’ çeken Kenan Evren’in gökyüzündeki karikatürüne yer vermiştir. Bu durum Evren ve Hitler arasındaki fikir birliğine dikkat çekerken bulutların üstünde gözükme Evren’in vefat edip Hitler’in yanına gitmesine yorumlanmaktadır. Evren’in Hitler’e selfie’yi tanıması ise, Evren’in modern diktatörlüğüne de işaret etmektedir. Cumhuriyet iç sayfalarda da konuya geniş yer vererek ‘Diktatörün ardından’ adıyla konuyu dört sayfada işlemiştir. 10’uncu sayfada “Kendi yaptırdığı mezarlıkta” (Cumhuriyet, 13 Mayıs 2015, s.10) başlığını ve “Kenan Evren, askeri törenle kendi yaptırdığı Devlet Mezarlığına defnedildi. Törene iktidar ve muhalefet temsilcileri katılmadı, katılan kuvvet komutanları alkışlandı” spotunu kullanan Cumhuriyet, haberin içeriğinde cenaze törenindeki gelişmeleri aktarmıştır. Aynı sayfada, “Cenazede, mezarlıkta protesto: ‘Yıllarca işkence gördüm, haram olsun’” alt başlığı kullanılmıştır. 11’inci sayfada “Toprağın kan olsun huzurlu yatmayasın” ve “Diktatörler böyle uğurlanır” (Cumhuriyet, 13 Mayıs 2015, s.11) başlıklı haberlere yer verilmiştir. Gazete, 12’nci sayfada “Darbecinin vurduğu kelepçe hala çıkmadı”, “Soğuk Savaş yıllarında darbe”, “Beyaz Saray’a darbe notları” (Cumhuriyet, 13 Mayıs 2015, s.12) başlıklarına yer verilirken 13’üncü sayfada “Emekçinin çilesi bitmedi” ve “Birinci lige marş marş!” (Cumhuriyet, 13 Mayıs 2015, s.13) başlıklarını kullanmıştır. Gazete Evren’in öldüğü günden gömüldüğü güne kadar ortak bir söylem geliştirmiş

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

ve Evren ile icraatlarını eleştirmiş, onu ‘diktatör’ ilan etmiştir. Cumhuriyet, Evren’in ölümünün ardından resmen sevindiğini gösteren bir söylem geliştirmiştir.

2.2.5. Evrensel Gazetesinin Kenan Evren’in Ölümünü Sunumu

Evrensel gazetesinin Kenan Evren’in ölümüyle ilgili söylemi eleştirel tarzda olmuştur. “Zihniyet İktidarda”(Evrensel, 11 Mayıs 2015, s.01) başlığıyla manşetine taşıdığı ölüm haberinin spotunda “12 Eylül Darbesinin lideri Kenan Evren öldü. 12 Eylül zihniyeti ise iktidardaki varlığını AKP hükümeti eliyle koruyor” ifadelerini kullanarak iktidar partisinin de eleştirisini yaparken “12 Eylül zihniyeti ölmeli” ifadeleriyle de 12 Eylül’ün varlığının hala devam ettiğini ve bunun son bulması gerektiğini yansıtmıştır. Dolayısıyla Evrensel, Evren’in ideolojisinin bir devamı olarak gördüğü AK Parti iktidarının son bulması gerektiğini vurgulamıştır.

Karikatür 2: Sefer Selvi, Evrensel, 11 Mayıs 2015, s.01.

Gazete, haber fotoğrafı yerine yukarıda yer alan karikatürü kullanmıştır. Karikatürde Evrensel, hasta yatağında ölmüş olan Evren ve onun yanı başında ‘YÖK, % 10 seçim barajı, din dersi ve 12 Eylül Anayasası’ başlıklarından oluşan dosyaları koltukaltında taşıyan Recep Tayyip Erdoğan yer almaktadır. Erdoğan, Evren’e “Rahat uyu paşam, emanetin emin ellerde” şeklinde seslenmektedir. Erdoğan’ın koltukaltında tuttuğu dosyalar Evren’in devamı olduğu ve Erdoğan’ın da aynı şekilde Evren’in ideolojisini yansıtmaya çalıştığı şeklinde bir yol takip ettiği vurgulanmıştır. Gazete iç sayfalarda da “Zihniyeti hala iktidarda” (Evrensel, 11 Mayıs 2015, s.03) başlığını kullanarak Evren’in oluşturmuş olduğu olumsuz imaj üzerinden iktidar partisine yüklenmeye devam etmiştir. Haberde Evren ve Erdoğan’ın yan yana olan fotoğraflarını da kullanarak bu duruma nesnel bir görüntü kazandırmaya çalışmıştır. Haberin genelinde Ak Parti’nin 12 Eylül zihniyetini devam ettirdiğini iddia eden gazete, “Eli hiç titrememişti” başlığıyla verdiği haberin içeriğinde, o dönem 17 yaşında asılan Erdal Eren için yapılan protestolara karşı “asmayalım da besleyelim mi?” ifadelerinin altını çizmiş ve “Evren darbeden tam 25 yıl sonra yaptığı bir açıklamada idamlar konusunda elinin hiç titremediğini söylemişti” ifadelerini yansıtmıştır. Böylelikle gazete, Evren’in kendisini ve ‘gaddar’ gördüğü söylemlerini eleştirmiştir.

Gazete, “Evren’e Genelkurmay önünde tören” (Evrensel, 12 Mayıs 2015, s.01) başlıklı küçük bir haberle cenaze töreninin olduğu gün birinci sayfada cenaze töreniyle ilgili bilgi vermiştir. Cenaze törenin ertesi günü, gelişmeleri yine küçük bir haberle birinci sayfada yer veren Evrensel, “Kenan Evren protestoyla gömüldü” (Evrensel, 13 Mayıs 2015, s.01) başlığını ve “Cenaze namazında helallik istendiğinde ‘haram olsun’ sesleri yükseldi” ifadelerini fotoğrafsız olarak kullanmıştır. İç sayfalarda da sadece cenaze törenindeki gelişmelere yer veren Evrensel, ayrıca “Emekçilerden davullu zurnalı eylem”(Evrensel, 13 Mayıs 2015, s.03) başlığını kullanarak Evren’in ölümünden kimi çevrelerin memnuniyet duyduğunu yansıtmış ve ‘emekçi’ kavramını vurgulamıştır. Gazete yine iç sayfalarda “Diktatör öldü! Fabrikalar, atölyeler, işliklerde militer örgütlenme devam ediyor...” (Evrensel, 13 Mayıs 2015, s.05) ifadelerine yer vererek 35 yıl önce kurulan düzenin hala devam ettiğinin altını çizmiştir. Evrensel, genel anlamda konuyu

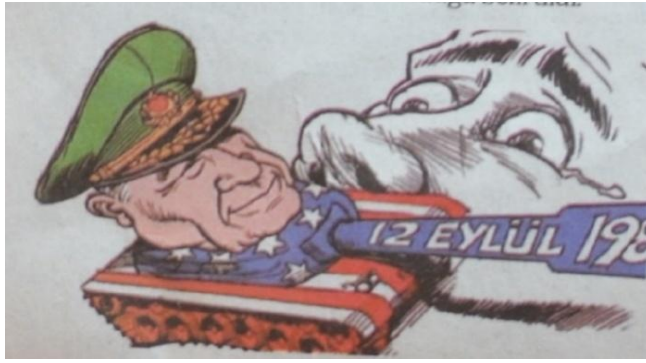
Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

değerlendirmesine bakıldığında hem Evren'i hem de Evren'in icraatlarının devam ettiricisi olarak AK Parti ile Erdoğan'ı eleştiren bir söylem geliştirmiştir.

2.2.6. Güneş Gazetesinin Kenan Evren'in Ölümünü Sunumu

Güneş gazetesi Kenan Evren'in ölüm haberine oldukça az yer ayırmıştır. Güneş, Anadolu baskısında, "Darbeci Evren'in durumu kritik" (Güneş, 10 Mayıs 2015, s.01) ifadelerini kullanırken aynı günün merkez baskısında ise, "Kenan Evren vefat etti" ifadeleriyle Evren'in ölümünü sürmanşetten duyurmuştur. 11 Mayıs sayısında birinci sayfada "Evren'in mezar yeri kazıldı" (Güneş, 11 Mayıs 2015, s.01) ifadelerini küçük bir haberde kullanan gazete, iç sayfalarda ise, "Gülen'e göre Evren cennete gidecek" (Güneş, 11 Mayıs 2015, s.05) ifadeleriyle Fethullah Gülen eleştirilmiştir. Aynı gün "12 Eylül mimarının mezar yeri kazıldı" ve "Kenan Paşa öldü anayasası yaşıyor" başlıklı haberlere de yer verilmiş ve Evren'in oluşturduğu 82 Anayasası'nın değiştirilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir.

Karikatür 3: Carlos Latuff, Güneş, 12 Mayıs 2015, s.06.

Gazete 12 Mayıs tarihli sayısında birinci sayfada konuya yer vermezken iç sayfalarda ise, Kanadalı karikatürist Carlos Latuff'un konuyla ilgili çizmiş olduğu karikatüre "Ünlü Karikatürist Latuff, Kenan Evren'i böyle çizdi" (Güneş, 12 Mayıs 2015, s.06) başlığıyla yer vermiştir. Gazete haberin içeriğinde ise, "12 Eylül darbesini mimarı Kenan Evren tedavi gördüğü hastanede öldü. Dünyaca ünlü Brezilyalı karikatürist Carlos Latuff, 12 Eylül Darbesi'nin arka planındaki güce dikkat çekerek Kenan Evren'i Amerikan tankı üzerinde resmetti" ifadelerini kullanmış ve böylelikle Evren tarafından gerçekleştirilen 80 darbesinin ABD'nin isteği doğrultusunda gerçekleştirildiğini vurgulanmıştır. Haberin devamında ise, "Evren'e en alt seviyede tören" ifadelerini kullanarak Evren'in layık olduğu üzere alt seviyede bir törenle uğurlanacağı söylemi geliştirilmiştir. Kenan Evren'in cenaze töreninin ertesi günü konuyu birinci sayfadan küçük bir haberle duyuran Güneş, "Darbeci Evren toprağa verildi" (Güneş, 13 Mayıs 2015, s.01) başlığını kullanmıştır. Haberin içeriğinde, "...cenaze töreninde iki kadın, 'Hakkımız haram olsun' diye bağırınca..." ve fotoğraf altı yazısında "tören alanının dışında bir grup davul zurna eşliğinde halay çaktı" ifadelerine vurgu yapan gazete halkın Evren'e tepkisini yansıtmaya çalışmıştır. İç sayfalarda da konuya yer ayıran gazete bu yüzden, "Haklarını helal etmediler" (Güneş, 13 Mayıs 2015, s.06) başlığını atmıştır. Güneş, Kenan Evren'in ölümüyle ilgili gelişmeleri duyururken aleyhinde bir söylem geliştirmiştir.

2.2.7. Haber Türk Gazetesinin Kenan Evren'in Ölümünü Sunumu

Haber Türk gazetesinin 10 Mayıs tarihli sayısının Anadolu baskısı farklı merkez baskısı farklı çıkmıştır. Anadolu baskısında Kenan Evren'in ölüm haberine yer verilmezken merkez baskısında ise, manşette "7'inci Cumhurbaşkanı Kenan Evren 98 yaşında hayatını kaybetti" üst başlığını ve "Alkışları da gördü nefreti de" (Haber Türk, 10 Mayıs 2015, s.01) başlığını kullanarak darbe sonrasında alkışlandığı ancak yaptığı icraatlar nedeniyle yargılanmasıyla da birlikte nefret

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

edilen bir adam kimliğine büründüğüne işaret etmiştir. “12 Eylül darbesinin mimarıydı” alt başlığını kullanan gazete, aynı zamanda “Darbe anayasası halen yürürlükte” ve “Müebbetle mahkûm oldu” başlıkları kullanılmıştır. Evren’in darbe döneminde idama karşı kampanya düzenleyenlere karşı söylediği “Asmayalım da besleyelim mi?” ifadeleri vurgulanmıştır. 11 Mayıs’ta konuya birinci sayfada yer veren gazete, “Evren’in devlet mezarlığındaki yeri hazır” üst başlığı ve “Mesaj yok, katılım yok” (Haber Türk, 11 Mayıs 2015, s.01) başlığını kullanarak siyaset dünyasının Evren’in ölümüyle ilgili herhangi bir taziye mesajını yayınlamadığı vurgulanmıştır. İç sayfalarda ise, Evren’in cenaze töreninin nasıl yapılacağı, cenazeye kimlerin katılıp katılmayacağı ve ölümünün ardından darbe mağdurlarının yorumlarına yer verilmiştir (Haber Türk, 11 Mayıs 2015, s.14). Haber Türk, “Evren’e tek taziye Genelkurmay’dan” (Haber Türk, 12 Mayıs 2015, s.01) başlığını kullanırken “Genelkurmay açıklamayı Evren’in ölümünden 36 saat sonra yaptı, ‘Ailesine ve çalışma arkadaşlarına başsağlığı dileriz’ dedi” spotuna yer vererek mesajın gecikmeli olduğunu ima etmiştir. Gazete iç sayfalarında ise, cenaze töreniyle ilgili bilgi vererek, “Liderler, Evren’in cenazesine katılmayacak” (Haber Türk, 12 Mayıs 2015, s.12-13) başlığını kullanmış ve siyaset dünyasının konuya karşı tavrını yansıtmıştır.

Karikatür 4: Can Baytak, Haber Türk, 12 Mayıs 2015, s.01.

Birinci sayfada yukarıdaki karikatüre de yer veren gazete, Kenan Evren’in yalnızlığına vurgu yapmıştır. Tabutun başında bir imamla çizilen karikatürde imamın, “Merhumu nasıl bilirdiniz?” sorusuna karşılık gök gürlemesi şeklinde “İyi bilirdim netekim!” ifadeleri dikkat çekmektedir. ‘Netekim’i, Evren kullanırdı. Bu durum Evren’in ölümünün ardından çoğunluğun sevindiğini ve onu sonsuzluğa uğurlamaya kimsenin gelmediği mesajı verilirken aynı zamanda ‘iyi olduğu’ noktasında şüphenin söz konusu olduğunu da göstermektedir. Cenazenin ertesi günü, “Protestolarla son yolculuğa” (Haber Türk, 13 Mayıs 2015, s.01) başlığını kullanan gazete, haberin altında ise, “Onu affetmiyoruz, fazlasını çekmeliydi” başlığıyla bir başka habere yer vermiştir. İç çamaşırlarıyla mahkeme salonunda bulunan askerlerin fotoğraflarına yer verilen haberde, “12 Eylül’de iç çamaşırlarıyla mahkemeye çıkarılan 6 üsteğmen konuştu: ‘Evren’i affetmiyoruz” ifadeleri kullanılarak o günlerde yapılanlar bir kez daha gözler önüne serilmiştir. İç sayfada konuyu işleyen gazete, “Protestolu veda” (Haber Türk, 13 Mayıs 2015, s.12) başlığını kullanırken tam sayfa verdiği cenaze töreni sırasında meydana gelen gelişmeleri yansıtmakla birlikte Evren’in aleyhinde bir söylem geliştirmiştir.

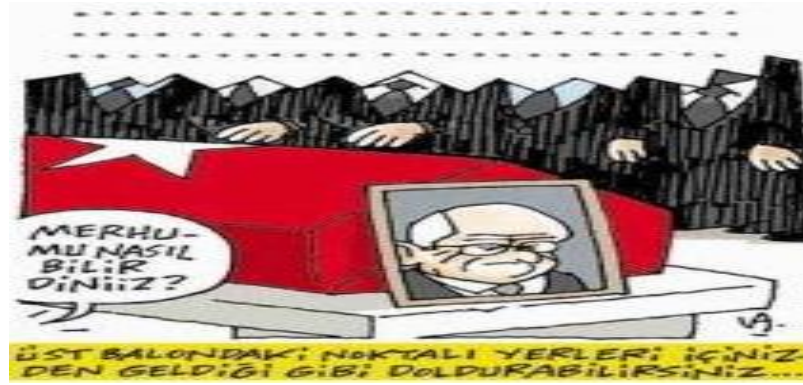
2.2.8. Hürriyet Gazetesinin Kenan Evren’in Ölümünü Sunumu

Hürriyet gazetesinin Anadolu baskısında Kenan Evren’in durumunun ağırlaştığı bilgisi verilirken merkez baskısında ise, “Kenan Evren öldü”(Hürriyet, 10 Mayıs 2015, s.01) sürmanşetini kullanmıştır. Evren’den ‘12 Eylül Askeri Darbesi’nin lideri/ mimarı’ şeklinde bahseden Hürriyet, ertesi gün konuyu “Taziye yok”(Hürriyet, 11 Mayıs 2015, s.01) başlığıyla manşetine taşımış ve devletin zirvesinden başsağlığı ile taziye mesajının gelmediğine değinmiştir. Kenan Evren’e yönelik diğer gazetelerden farklı bir tutum içerisinde olan gazete iç sayfalarda “Taziyesiznetekim” (Hürriyet, 11 Mayıs 2015, s.22) başlığını kullanmış başkent protokolünün Evren’in ölümüne sessiz kaldığını belirtmiştir. 12 Eylül öncesi ve sonrasında fotoğraflarla karşılaştırmasının verildiği

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

haberde ülkenin darbe öncesinde ve sonrasındaki durumunun karşılaştırmasını yaparak olaya bu çerçeveden bakılması gerektiğini ima etmiştir. Gazetenin Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök'ün "Allah rahmet eylesin Kenan Paşa" (Hürriyet, 11 Mayıs 2015, s.23) isimli yazısında da farklı bir tavır sergilenmiş ve Evren'in darbe girişiminin olumlu yorumlanması gerektiğinin mesajı verilmiştir. Bu durum Hürriyet gazetesinin Kenan Evren'in aleyhinde bir tavır sergilemediğini göstermektedir. Hürriyet, 12 Mayıs sayısında konuya "Askerden 'başımız sağ olsun' mesajı"(Hürriyet, 12 Mayıs 2015, s.01) başlıklı küçük bir haber yayınlanmış ve haberin içeriğinde genelkurmay başkanlığının 'sadece 'başımız sağ olsun' mesajı yayınladı' bilgisi verilmiştir. Haberdeki 'sadece' ifadesiyle mesajın yetersiz olduğu iması çizilmiştir. İç sayfalarda da darbe sürecini anlatan Hürriyet, "CIA şefi darbe sabahı böyle diyordu: Bizim çocuklar" (Hürriyet, 12 Mayıs 2015, s.20) başlığını kullanarak o dönemin koşulları anlatılmıştır.

Karikatür 5: Hürriyet, 12 Mayıs 2015, s.01.

Birinci sayfada yer verilen yukarıdaki karikatürde ise, "Merhumu nasıl bilirdiniz?" ifadelerinin cevabı olarak herkese kendi içinden geleni söyleme hürriyeti sunulmuş, böylelikle herkesin konuyu değerlendirmesinin farklı olabileceği mesajı verilmiştir. Cenaze töreninden sonra Hürriyet'in birinci sayfasında "Kenan Evren böyle uğurlandı: Ailesi, askerler ve birkaç dost"(Hürriyet, 13 Mayıs 2015, s.01) ifadeleriyle yer bulan Kenan Evren'in cenaze töreni, iç sayfalarda "Saygı nöbetiyle, protestoyla" (Hürriyet, 13 Mayıs 2015, s.18) başlığıyla birlikte cenaze törenindeki olay ve protestolarla törene katılanlara yer verilmiştir. Gazete, Evren'in protestolara vurgu yapılırken Evren'in cenazesine az kişinin katılmasına da değinmiştir.

2.2.9. Milat Gazetesinin Kenan Evren'in Ölümünü Sunumu

Milat gazetesi, Kenan Evren'in ölüm haberini manşetten siyah bir zemin üzerinde vermiş ve "Asıl hesap şimdi" (Milat, 11 Mayıs 2015, s.01) başlığıyla "12 Eylül askeri darbesinden dolayı yargılanan Kenan Evren, mahkemenin kararını göremeden vefat etti. Şimdi yaptıklarının hesabını mahkeme-i Kübra'da verecek" spotunu kullanmıştır. Bu ifadeler gazetenin Evren'i günahkâr ve suçlu kabul ettiğini göstermektedir. Gazete fotoğraf olarak da Evren'in hasta yatağından çekilmiş solgun bir fotoğrafına yer vermiştir. Böyle bir fotoğraf kullanımı, Evren'i zayıf ve zavallı gösterme amacı taşımaktadır. Gazete Evren'in gömüleceği gün "Devlet Mezarlığı'na gömülecek" (Milat, 12 Mayıs 2015, s.01) başlıklı haberi küçük bir haber olarak hem birinci sayfada hem de ikinci sayfada kullanmıştır. Gazete konuyla ilgili önemli manşetlerden birini Evren'in gömüldüğü günün ertesi "İbret-i Evren" (Milat, 13 Mayıs 2015, s.01) başlığıyla kullanmıştır. Böylelikle Evren'in yaptıklarının yanına kalmadığı ve her devlet büyüğünün gördüğü saygıyı görmeyerek ibretlik bir şekilde gömüldüğünü yansıtmaya çalışmıştır. Haber spotunda, "Kenan Evren yıllarca 5 bin gencin birbirini öldürmesini bekleyip 1980'de darbe yaptı. 650 bin kişiyi gözaltına aldırdı, 2 milyon kişiyi fişledi, 171 kişiyi işkencede öldürdü, bir 'sağ'dan bir 'sol'dan 50 kişiyi astırdı. Cenazesinde tek başıydı" spotuna da yer vererek yaptıklarından dolayı böyle bir sonu hak ettiğini

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

ima etmiştir. “Özal için milyonlar” alt başlığını kullanan gazete, “12 Eylül 1980 darbesinin figüranı Kenan Evren’in cenazesi, ‘Paşa’lığı ve ‘Cumhurbaşkanlığı’ dönemindeki ihtişamdı uzak ibretlik bir törenle toprağa defnedildi. Milyonları fişleyip, yüz binleri gözaltına aldırın, idam ettiren Evren’in cenazesinde protesto sesleri yükseldi. Özal’ın cenazesine milyonlar katılırken Evren’in cenazesinde dua edenlerden çok sessiz kalanlar çoğunlukta” ifadelerine yer verilmiştir. İç sayfalarda da olayı işleyen gazete, “Siyasiler Evren’in cenazesine katılmadı” (Milat, 10 Mayıs 2015, s.10) başlığını kullanarak haberin içeriğinde ise, siyasilerin cenaze törenine katılmaması, cenazede yapılan protestolar ve 1980 darbesinin bilançosuna yer verilirken kullanılan fotoğrafların genelinde Evren’in tabutu ve çevresinde yer alan az sayıda kalabalık gösterilmiştir. Bu durum katılımın azlığına işaret etme amacı taşımaktadır. Konuyu işleme şekli ve kullandığı dil itibarıyla Milat gazetesinin Evren’in ölüm haberini işlerken objektiflikten uzak bir tavır sergilediği görülmüştür.

2.2.10. Millet Gazetesinin Kenan Evren’in Ölümünü Sunumu

Millet gazetesi, Kenan Evren’in ölümünden ziyade, ölümü üzerinden Recep Tayyip Erdoğan’ın eleştirisini yapmıştır. Gazete, “Erdoğan, her geçen gün, bir zamanlar hayranı olduğu darbe liderine benziyor” (Millet, 11 Mayıs 2015, s.01) üst başlığını ve “Paralel Evren” başlığını kullanarak Erdoğan’ın Gülen Cemaati için kullanmış olduğu ‘paralel’ kelimesini Erdoğan için kullanmıştır. Evren önünde belden eğilmiş bir Erdoğan fotoğrafını kullanıldığı gazete spotunda ise, “12 Eylül darbesinin lideri ve 7. Cumhurbaşkanı Evren’in ölümüyle, 12. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın darbe dönemine paralel seyreden baskıcı icraatları bir kez daha gündemde” ifadelerine yer verirken iç sayfada ise, “Paralel icraatlar!” (Millet, 11 Mayıs 2015, s.08) başlığını kullanmış ve Evren dönemi ile Erdoğan dönemi arasındaki benzerlikler anlatılmıştır. Evren ve Erdoğan’ın yan yana olan fotoğraflarına yer verilen haberde kırmızı zeminli bir çemberin içinde “Ah Paşam ah” başlığıyla “Tayyip Erdoğan, saygısını açıkça ifade ettiği Evren’e ‘Paşam, bu ülkenin sizin gibilere ihtiyacı var’, ‘Ah paşam ah! Sizin zamanınızda ben olacaktım ki Belediye Başkanı... Sizin desteğinizle İstanbul’u uçururdum!’ sözleriyle de gündeme gelmişti” şeklindeki söylemde de Erdoğan’ın Evren hayranlığı vurgulanmıştır. Ertesi gün altta sadece “Darbeci Evren’e devlet töreniyle uğurlama” (Millet, 12 Mayıs 2015, s.01) başlığını kullanan gazete ‘devlet töreni’ ifadesini kırmızı renkte kullanarak olaya dikkat çekmiştir. Gazete iç sayfada da küçük bir haberle Evren’in bugün gömüleceğini ilan etmiştir (Millet, 12 Mayıs 2015, s.02). Cenaze töreninin ertesi günü birinci sayfada “Komutanlar uğurladı” (Millet, 13 Mayıs 2015, s.01) başlıklı küçük bir habere yer veren gazete, iç sayfada “Kenan Evren için düzenlenen törenlere TSK tam kadro katılırken, siyasiler yer almadı” üst başlığını ve “Askerler uğurladı” (Millet, 13 Mayıs 2015, s.08) başlığını siyah bir zeminle kullanmıştır. Haberın içeriğinde ise, cenaze törenin nasıl gerçekleştiği ve tören esnasında meydana gelen protestolara yer verilmiştir. Gazete genel anlamda konuya yer vermekle birlikte Erdoğan’ın eleştirisini yapmış, Evren’in ölüm haberini ise, sadece gelişmeleri aktarmakla yetinmiştir. Bu durumun temel nedeni gazetenin benimsemiş olduğu ideolojiye bağlı olarak Fethullah Gülen cemaatinin yanında yer alıyor olması ve Erdoğan’ın ‘paralel yapı’ olarak adlandırdığı Gülen cemaatinin karşısında olmasından kaynaklanmıştır.

2.2.11. Milliyet Gazetesinin Kenan Evren’in Ölümünü Sunumu

Milliyet, olaya en çok yer ayıran gazetelerden biri olmuştur. Merkez baskısında “Evren öldü” (Milliyet, 10 Mayıs 2015, s.01) manşetini atarak olayı duyuran Milliyet, “12 Eylül 1980 askeri darbesinin lideri, 7. Cumhurbaşkanı Kenan Evren uzun yıllardır direndiği ağır hastalığa dün akşam 98 yaşında yenik düştü” spotunu nesnel bir şekilde yansıtmıştır. Haberın devamında “Yatakta ifade vermişti” ara başlığını kullanan gazete, Evren’e karşı bir merhamet duygusu uyandırma yönünde bir söylem geliştirmiştir. “Evren’in ailesi meclisten uğurlanmasını istemedi” üst başlığını ve “Resmi tören Genelkurmay’da” (Milliyet, 11 Mayıs 2015, s.01) başlığıyla olayı manşete taşıyan Milliyet, cenaze töreninin Genelkurmay’da gerçekleşmesinin ailesinin kararı

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

olduğunu yansıtmıştır. Milliyet, iç sayfalarda “Yuvasından uğurlanacak” (Milliyet, 11 Mayıs 2015, s.18) başlığını kullanarak Evren’in yanında olduğunu gösteren bir söylem geliştirmiştir. Evren’in yuvası olarak kast edilen yer Genelkurmay Başkanlığı’dır. Aynı sayfada ‘Ulusal yas ilan edilmedi’ başlığıyla verilen haberde Evren’in eski cumhurbaşkanı olması nedeniyle ulusal yas ilan edilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Yine aynı şekilde cumhurbaşkanlığı ve genelkurmay tarafından taziye mesajı yayınlanmamasının da altı çizilmiştir. Milliyet gazetesi, “12 Eylül Darbesinin lideri Evren’in kendi kaleminden anıları” (Milliyet, 11 Mayıs 2015, s.19) üst başlığıyla Kenan Evren tarafından yazılmış olan ‘Unutulan Gerçekler’ adlı kitaptan “Ne İsa’ya ne de Musa’ya yarandık” başlığıyla, ‘Ne Demişlerdi? Ne Dediler? Ne Diyorlar?’ adlı kitaptan “Sağduyu sahibi yazarların tepkisi çok ağrıma gitti” başlığıyla alıntılar yaparak Kenan Evren’in darbesini kendi ağzından gerekçeler göstererek o dönem haklı olduğunu yansıtmaya çalışmıştır. Milliyet bu tavırla Evren darbesini daha çok meşrulaştırma yönünde bir tavır izlediği görülmektedir. Kenan Evren, cenaze törenin düzenleneceği gün “Evren’e ihtiram nöbeti”(Milliyet, 12 Mayıs 2015, s.01) başlığıyla birinci sayfada küçük bir haber şeklinde yer bulurken iç sayfada bir sayfaya yakın yer kaplamıştır. “Genelkurmay 2 gün sonra Evren mesajı yayınladı” (Milliyet, 12 Mayıs 2015, s.14) üst başlığı ve “Taziye yerine vefat açıklaması” başlığını kullanan gazete, Genelkurmay Başkanlığının bu tavrını manidar bulmuştur. Haberin spotunda da “Evren’in vefatının üzerinden iki gün geçtikten sonra açıklama yapan Genelkurmay, taziye mesajı yayımlamak yerine vefat duyurusu şeklinde bir basın açıklaması yapmayı tercih etti” ifadelerini kullanarak Genelkurmay Başkanlığının asıl yapması gerekenin taziye mesajı yayınlamak olduğu iması yapılmıştır.

Karikatür 6: Haslet Soyöz, Milliyet, 12 Mayıs 2015, s.14.

Milliyet aynı gün Haslet Soyöz’ün bir karikatürüne de yer vermiştir. Karikatürde Türk bayrağına sarılı Kenan Evren’in tabutu musalla taşında tek başına durmaktadır. Gökten inmiş olan bir baloncukta “Geleceğin varsa göreceğin de var” yazısı yer almaktadır. Bu durum, Soyöz’ün Evren’in karşısında bir tutum sergilediğini gösterirken adaletin öteki dünyada görüleceğini ima etmiştir. Cenaze törenin ertesi günü “Evren’i asker uğurladı” (Milliyet, 13 Mayıs 2015, s.01) başlığını kullanan Milliyet, fotoğrafta da tabutun başında elini açmış dua eden askerler gözükmemektedir. Aynı haberin altında yer alan “Cenazede olay çıktı” başlıklı haberde törende meydana gelen protestolara yer verilmiştir. Gazete iç sayfada ise, “12 Eylül Askeri Darbesinin Lideri Kenan Evren toprağa verildi”(Milliyet, 13 Mayıs 2015, s.20) üst başlığında Evren için ‘lider’ ibaresini kullanmıştır. Haberde “Askerler uğurladı” başlığını seçen gazete, haberin içeriğinde törendeki gelişmelere, protestolara ve törene kimlerin katıldığına geniş bir şekilde yer vermiştir. Aynı sayfada “Cumartesi Anneleri ‘helallik’ vermedi” başlıklı habere yer verilmiştir.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

Karikatür 7: Haslet Soyöz, Milliyet, 13 Mayıs 2015, s.20.

Aynı sayfada Haslet Soyöz'ün “Kenan Evren Hatırası” panosunun önünde hatıra fotoğrafı çektiren Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Başbakan Ahmet Davutoğlu, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Genel Başkanı Devlet Bahçeli ve Halkların Demokratik Partisi (HDP) Eş Başkanı Selahattin Demirtaş'ın karikatürü yer almıştır. Liderlerin mutluluk pozu vermeleri Evren'in ölümünden duydukları memnuniyeti gösterirken hiçbirinin törene katılmamasına göndermede bulunulmuştur.

2.2.12. SabahGazetesinin Kenan Evren'in Ölümünü Sunumu

Sabah gazetesi, merkez baskısında “Kenan Evren hayatını kaybetti” (Sabah, 10 Mayıs 2015, s.01) başlığıyla haberi duyurmuştur. Gazete haberde Evren'i “12 Eylül darbesinin komutanı” olarak nitelendirmiştir. 11 Mayıs'ta “Türkiye'nin Pinochet'si”(Sabah, 11 Mayıs 2015, s.01) başlığını kullanan gazete, “Dünya basını Kenan Evren'in ölümünü, 12 Eylül askeri darbesini, gözaltıları, işkenceleri, idamları hatırlatarak ‘Türk Pinochet öldü’ diye duyurdu” ifadelerine yer vermiştir. İç sayfalarda da birinci sayfada kullandığı başlığın aynısını kullanan gazete, spotunda “12 Eylül darbesinin lideri, icraatları Şili diktatörü Pinochet'i aratmayan 7. Cumhurbaşkanı Kenan Evren, önceki gün 98 yaşında hayatını kaybetti. Evren'in mimarı olduğu 12 Eylül darbesinden geriye ise, çok ağır bir bilanço ve büyük acılar çekmiş birkaç nesil kaldı” (Sabah, 11 Mayıs 2015, s.19) ifadelerine yer vermiştir. Yine aynı haberde, “12 Eylül darbesinin baş mimarı, işkencelerin ve yüzlerce idamın sorumlusu Kenan Evren'in ölümünü duyuran dünya basını, Evren'i Şilili diktatör AugustoPinochet'ye benzetti” ifadelerini kullanmıştır. “Türk demokrasi tarihinin kara lekelerinden 12 Eylül darbelerinin gerçekleştiren Kenan Evren, Ak Parti'nin hazırladığı anayasa değişikliği 12 Eylül 2010 referandumuyla kabul edilince yargılanabildi” ifadelerini kullanan Sabah, Ak Parti'nin lehinde bir söylem geliştirmiştir. Gazete Kenan Evren'in darbesi döneminde yapılan olumsuz gelişmeleri gündeme getirerek Evren hakkında olumsuz bir söylem geliştirmiştir. Evren'in cenaze törenine muhalefet partileri de katılmayacaklarını açıkladıkları halde birinci sayfada “Hükümet cenazede yok” (Sabah, 12 Mayıs 2015, s.01) başlığını kullanan Sabah, muhalefet partilerini çok umursamayıp sadece iktidar partisinin söylemini üretmiştir. Birinci sayfada bu tavrı sergileyen gazete, iç sayfasında “Meclis gitmiyor” (Sabah, 12 Mayıs 2015, s.22) ifadesini kullanarak söylemine muhalefet partilerini de dâhil etmiştir. Haberin içeriğinde cenaze töreninin nasıl yapılacağı bilgisinin verilmesinin yanında, Genelkurmay Başkanlığı tarafından yayınlanan mesaj için “Taziye sayfasında başsağlığı mesajı” ve “TSK, darbe ve sonrasını ‘yok’ saydı” ifadelerini kullanmıştır. Kenan Evren'in ölüm olayına birinci sayfada çok fazla yer ayırmayan Sabah, cenaze töreninin ertesi günü birinci sayfada sadece, “Evren'in cenazesinde ‘Haram olsun’ krizi”(Sabah, 13 Mayıs 2015, s.01) başlığını kullanmıştır. İç sayfada da “Son yolculuk protestolarla” (Sabah, 13 Mayıs 2015, s.23) başlığını kullanan gazete, “12 Eylül darbesinin lideri ve kudretli komutanı Kenan Evren, Ankara'da siyasilerin katılmadığı sade bir törenle, protestolar arasında toprağa verildi” ifadelerine yer vermiştir. Gazetenin ‘kudretli komutan’ nitelemesi oldukça imalı bulunmuştur.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

2.2.13. Sözcü Gazetesinin Kenan Evren'in Ölümünü Sunumu

Birinci sayfada “Devlet töreniyle toprağa verilecek” (Sözcü, 11 Mayıs 2015, s.01) başlığıyla kullandığı habere küçük bir yer ayıran Sözcü, iç sayfada “12 Eylül'den bunlar kaldı” (Sözcü, 11 Mayıs 2015, s.11) başlığını kullanmış ve o dönemden günümüze kalanları sıralamıştır. Aynı sayfada, “Evren için devlet töreni yapılacak” ifadelerine yer veren gazete nesnel bir dil kullanmaya çalışmıştır. Gazete, “Askerden Kenan Evren için 2 gün rötarlı taziye” (Sözcü, 12 Mayıs 2015, s.13) başlığını ve “Genelkurmay Başkanlığı, 12 Eylül darbesiyle ilgili suskunluğunu gecikmeli bozdu. Cumartesi gecesi 98 yaşında vefat eden ve bugün Ankara'da toprağa verilecek olan Kenan Evren için, internet sitesinde dün başsağlığı mesajı yayımlandı” ifadelerine yer vermiştir. Aynı sayfada “Muhalefet temsilcileri cenazeye katılmıyor” ifadeleriyle muhalefet ön plana çıkarılırken iktidar partisinden bahsedilmemiştir. Yine aynı sayfada “Evren'in kızı: Liderler cenazeye ister gelsin ister gelmesin” ifadeleri yansıtılırken, kızının dilinden Evren için iyimser bir tablo çizilerek lehinde bir söylem geliştirilmiştir. Cenaze töreninden sonra “Kenan Evren'i asker uğurladı” (Sözcü, 13 Mayıs 2015, s.01) başlığını atan Sözcü, iç sayfalarda “Yapayalnız uğurlandı” (Sözcü, 13 Mayıs 2015, s.12) başlığıyla durumu anlatmıştır. Haberin spotunda ise, “Kenan Evren, 98 yıl yaşadı, idamların, işkenceden ölenlerin, büyük acıların yaşandığı 12 Eylül'ün mimarı oldu. 7 yıl cumhurbaşkanlığı yaptı. Hafta sonu öldü. Son yolculuğunda sadece az sayıda seveni, askerler ve ailesi vardı” ifadelerini kullanmıştır. Gazete aynı sayfada “Kenan Evren darbe değil askeri hareket yapmış!” ifadeleri kullanılırken Evren'le ilgili iyimser bir hava estirmeye çalışmış ve 80 darbesinin darbe olarak nitelendirilmemesi gerektiği ima edilmeye çalışılmıştır. Evren'in emir subayının “Keşke Cumhurbaşkanı da gelseydi. Sayın Erdoğan, onun sayesinde bugünlere geldi” şeklindeki sözlerine vurgu yapılırken Evren ile Erdoğan arasındaki ilişkiye dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Sözcü, Evren için ılımlı bir habercilik tarzı benimsemiştir.

2.2.14. Star Gazetesinin Kenan Evren'in Ölümünü Sunumu

Star'ın Anadolu baskısında Kenan Evren'in durumunun ağırlaştığı haberi verilirken merkez baskısında, “Netekim er kişi niyetine” (Star, 10 Mayıs 2015, s.01) başlığı ve “Darbe yapmaktan yargılanarak rütbesi 'Er'liğe düşürülen Kenan Evren, tedavi gördüğü GATA'da 98 yaşında hayatını kaybetti” şeklindeki spotla ölüm haberi anons edilmiştir. Star gazetesi Kenan Evren'in ölüm haberinde Fethullah Gülen'in Evren'le ilgili sözlerine dikkat çekmiş ve “FETO'ye göre Evren cennetlik” (Star, 11 Mayıs 2015, s.01) başlığını atmıştır. Gazete haberde, “17/25 Aralık darbesinin firarisi Fethullah Gülen, hayatını kaybeden 12 Eylül darbesinin mimarı Kenan Evren ile ilgili verdiği röportajda ‘Seçmeli din dersini zorunlu kılan Evren cennete girebilir’ ifadelerini kullanmıştı” şeklinde bir hatırlatma yapmıştır. Bu ifadelerde gazete, Gülen ve Evren arasında darbe liderleri olmaları yönünde benzetme yapmıştır. Haberin devamına iç sayfada yer veren Star, aynı zamanda 12 Eylül'ün bilançosunu da vermiştir. Aynı sayfada “Evren öldü geride kötü anıları kaldı” (Star, 10 Mayıs 2015, s.12) ifadelerine yer verilmiştir. Haberin spotunda ise, “Türkiye'yi 50 yıl geride bırakan darbecileri yargılamak isteyen AK Parti'ye karşı çıkan **CHP, MHP ve HDP'ye rağmen referandum ile Kenan Evren ve cuntacılar yargı yolu açılarak yeni darbelerin önü kesildi**” denilmiştir.

Cenaze töreni günü, küçük bir haberde “Son yolculukta tek başına” (Star, 12 Mayıs 2015, s.01) başlığını kullanan gazete haber metninde ise, “Darbeci Evren, son yolculuğuna devletin zirvesinden ve siyasilerden hiçbir katılım olmaksızın çıkacak” ifadelerine yer verilmiştir. Gazete iç sayfada ise, “Hayır diyenler demokrasi havarisi kesildi” (Star, 12 Mayıs 2015, s.14) başlığıyla birlikte “AK Parti, darbecileri yargılamak için referandum mücadelesini verirken buna karşı çıkarak ‘Hayır’ diyenler Evren'in cenazesi üzerinden hesap soran taraf rolünü çalmaya çalışıyor. Dün darbecileri koruyanların bugün çark etmesi ikiyezlülük olarak kayıtlara geçiyor” spotunu kullanmıştır. Cenaze gününün ertesi günü “Darbeciye son selam” (Star, 13 Mayıs 2015, s.01) başlığını kullanarak Evren'in ‘darbeci’ yönünü ön plana çıkarmıştır. Gazete haber metninde ise,

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

“12 Eylül askeri darbesinin baş aktörü Kenan Evren devlet töreniyle uğurlandı. Törene hükümet ve siyasi parti temsilcileri katılmazken Genelkurmayın tam kadro bulunması tepki topladı. Cenaze namazı sonrası ‘helallik’ istendiği sırada ‘Haram olsun’ sesleri yükseldi” ifadeleri kullanılarak askeriye cenaze törenine katılması eleştirilmiştir. İç sayfada konuya yarım sayfadan fazla yer ayıran Star, “Askerler hariç, sağcısı da solcusu da uğurlamaya gitmedi” üst başlığını ve “Millet hakkını helal etmedi” (Star, 13 Mayıs 2015, s.14) başlığını kullanmıştır. Gazete haberin spotunda ise, “Türkiye tarihinde ilk kez bir cumhurbaşkanının cenazesine hükümet ve siyasi partileri temsilen kimse katılmadı. Sadece askerler tarafından uğurlanan Kenan Evren’in cenazesinden geriye ise ‘**Hakkımızı helal etmiyoruz**’ sloganları kaldı” ifadelerine yer verilmiştir. Gazete, tören esnasında yapılan protestolara ve o protestolarda ifade edilen söylemlere de yer verilerek başkalarının ağzından Evren’in kötü bir lider olduğu yönünde bir imaj oluşturmaya çalışmıştır.

2.2.15. Takvim Gazetesinin Kenan Evren’in Ölümünü Sunumu

Takvim, Kenan Evren’in ölüm ilanını Evren’in sivil kıyafetli bir fotoğrafını kullanarak “Evren hayatını kaybetti” (Takvim, 10 Mayıs 2015, s.01) başlığıyla duyurmuştur. Evren’in cenaze töreniyle ilgili bilgi veren gazete, “Evren’e devlet töreni” (Takvim, 11 Mayıs 2015, s.01) başlığını kullanmıştır. Cenaze törenin ardından “Cemaat darbesi” (Takvim, 13 Mayıs 2015, s.01) başlığını ve “12 Eylül’ün mimarı, 7. Cumhurbaşkanı Kenan Evren Ankara’da askeri törenle uğurlandı. Devlet de millet de darbeci lideri son yolculuğunda yalnız bıraktı” spotunu kullanarak Evren’i uğurlamaya ne siyasilerin ne de halkın gitmediğini vurgulamıştır. Cami avlusunda az sayıda kalabalığın ve smokinli Evren’in fotoğrafının kullanıldığı manşet haberde, “Kudretli günlerinde etrafında pervane olanlar, tablolarına milyarlar ödeyenler hiç görünmedi” ifadeleri dikkat çekmiş ve güçlü olduğu dönemde Evren’i destekleyenlerin ölümünde yanında bulunmayanlara göndermede bulunulmuştur. Takvim’deki haberin devamında helallik isteyen imama ‘Haram olsun’ şeklindeki protesto tepkisi yansıtılmıştır.

2.2.16. Taraf Gazetesinin Kenan Evren’in Ölümünü Sunumu

Taraf gazetesi, Evren’in karşısında bir söylem geliştirerek “Darbeciye devlet töreni” (Taraf, 11 Mayıs 2015, s.01) manşetini atmış ve Evren için ‘darbeci’ nitelemesini kullanmıştır. Aynı haberde attığı “Evren’i AKP iktidarı korudu” şeklindeki ara başlıkta ise, ‘darbeci’ olarak nitelendirdiği Evren üzerinden Ak Parti’ye saldırmış ve halk tarafından istenmeyen Evren’i bugüne kadar Ak Parti’nin koruduğunu iddia etmiştir. Gazete ertesi gün atmış olduğu “İkinci Evren dönemi” (Taraf, 12 Mayıs 2015, s.01) manşetiyle Recep Tayyip Erdoğan’ı Danıştay törenindeki davranışı yüzünden Evren’e benzetmiş yine aynı sayfada “Evren’i Erdoğan yargılatmadı” başlığıyla da yine Evren’in şu zamana kadar yargılanmamasının bir numaralı sorumlusu olarak Erdoğan’ı göstermiştir. İç sayfada “Genelkurmay: Evren, devlet mezarlığında defnedilecek” (Taraf, 12 Mayıs 2015, s.08) başlıklı haberde, “On binlerce insanın ölümünden sorumlu olan, yasakçı ve baskıcı uygulamalarıyla pek çok kişinin yaşamını karartan Kenan Evren...” ifadeleri kullanılarak Evren için ‘yasakçı ve baskıcı’ şeklinde olumsuz ifadeler kullanılmıştır. Evren’in cenaze töreninin ertesi günü kırmızı renkte “Haram olsun” (Taraf, 13 Mayıs 2015, s.01) başlığını atan Taraf, Genelkurmay’ın tam kadro cenaze törenine katılırken iktidar ve muhalefet partilerinin katılmadığını, tören esnasında ‘haram olsun’ protestolarının yükseldiğini ifade etmiştir. Gazete yedinci sayfada da aynı başlığı atmış ve tören esnasındaki gelişmelere yer vermiştir. Taraf, genel anlamda hem Evren’in hem de Erdoğan’ın aleyhinde bir söylem geliştirmiştir.

2.2.17. Türkiye Gazetesinin Kenan Evren’in Ölümünü Sunumu

Türkiye gazetesi, Evren’in ölüm haberini “80 Darbesinin Lideri Kenan Evren öldü” (Türkiye, 10 Mayıs 2015, s.01) üst başlığını ve “Bir devir kapandı” başlığını kullanarak vermiştir. Birinci sayfada logonun yan tarafından Evren fotoğrafıyla birlikte sadece “Devlet töreniyle devlet mezarlığına” (Türkiye, 11 Mayıs 2015, s.01) şeklinde başlık kullanan gazete, iç sayfada “Mezari

kazıldı” (Türkiye, 11 Mayıs 2015, s.12) başlığıyla birlikte Evren’in smokinli boydan fotoğrafını kullanmış ve cenazeye ilgili bilgi vermiştir. “Kenan Evren yaptırdığı mezarlıkta” (Türkiye, 12 Mayıs 2015, s.01) başlıklı haberde Evren’in nerede gömüleceği ve hükümetle muhalefetin törene katılmayacağı belirtilirken iç sayfada da “Açtığı mezarlıkta defnedilecek” (Türkiye, 12 Mayıs 2015, s.11) şeklinde bir başlık kullanmıştır. Aynı sayfada “Davul- zurnalı helva dağıtımı” başlıklı başka bir haberde yer alan protesto gösterisi sırasında “Gruptan bir kişinin ‘Rahmetliyi nasıl bilirdiniz?’ diye sorması üzerine toplananlar hep bir ağızdan ‘Darbeci, faşist bilirdik’ şeklinde bağırdı” ifadeleri dikkat çekmiştir. Haberde fotoğraf olarak kazılmış bir mezar fotoğrafı, davul-zurnalı protesto gösterisi ve portre halinde Evren fotoğrafı kullanılmıştır. Cenaze törenin ertesi günü küçük bir haberde “Asker uğurladı” (Türkiye, 13 Mayıs 2015, s.01) başlığını kullanan Türkiye, haberin içeriğinde tören esnasında ‘haram olsun’ protestolarına ve törene kimlerin katıldığına yer verirken Evren’in fotoğrafını taşıyarak yürüyen askerlerin fotoğraflarını da kullanmıştır. İç sayfada “Evren’i asker uğurladı” (Türkiye, 13 Mayıs 2015, s.12) başlığını kullanan gazete, başlığın üstünde sarı bir zemin üzerinde “Bir avuç veda” başlığıyla birlikte üç fotoğrafa yer vermiştir. En büyük fotoğrafta Evren’in kırmızı Türk bayrağına sarılmış tabutu ve cenaze namazını kılanlar, ikinci fotoğrafta “Asker, Evren’in madalyalarını taşıdı” ifadelerini yansıtan askerlerin madalyaları taşıyan halleri, üçüncü fotoğrafta ise, “Cenaze için kortej bile oluşturulmadı” ifadeleriyle birlikte cenaze aracını gösteren bir görüntü kullanılmıştır. Haberin üst tarafında yer alan metinde ise, “Hakkım haram olsun” ifadeleri yer almıştır. Türkiye haber satırlarında Evren’in yanında değil karşısında yer almıştır.

2.2.18. Vatan Gazetesinin Kenan Evren’in Ölümünü Sunumu

Kenan Evren’in ölümünü sürmanşetten “Bir dönemin sonu” (Vatan, 10 Mayıs 2015, s.01) başlığıyla duyuran Vatan, o dönemin Türkiye tarihinde çok önemli bir yerinin olduğuna dikkat çekmek ve darbe döneminin son bulmasını Evren’in ölümüyle eşdeğer gördüğünü göstermek istemiştir. Haberin spotunda yer alan “Evren’le birlikte Türkiye’nin yakın tarihinin kan, gözyaşı ve acı dolu bir dönemi kapanmış oldu” şeklindeki ifadeler de Türkiye’nin yakın tarihindeki kan, gözyaşı ve acının temel nedeni olarak Evren’i işaret etmiştir. Gazete, Evren’in 2012’de açılan davayla yargılandığını ve bu dava esnasında Evren’in söylemiş olduğu “Bugün olsa yine darbe yapardım” şeklindeki sözlerine vurgu yaparak geçmiş olan tüm zamana rağmen Evren’in pişman olmadığına işaret etmiştir. Kırmızı renkte ‘Asmayalım da besleyelim mi?’ ve ‘Ben sağ sol ayrımı yapmadım, denge olsun diye bir sağdan bir soldan astık’ şeklindeki ifadelerle Evren’in o dönem söylemiş olduğu sözleri hatırlatmıştır. “Aile böyle istedi” (Vatan, 11 Mayıs 2015, s.01) başlıklı manşette Evren’in ailesinin mecliste herhangi bir tören istemeyip sadece Genelkurmay Başkanlığı’nda tören istedikleri belirtilirken Evren için yas ilan edilmediği ve Bakanlar Kurulunun taziye yayınlamadığının da altı çizilmiştir. Siyasi partilerden herhangi bir katılımın olmayacağını belirtildiği sayının sürmanşetinde “Sevenleri katılacak” (Vatan, 12 Mayıs 2015, s.01) başlığı kullanılmıştır. Aynı haberin metninde Evren’in büyük kızının “Halktan çok güzel mesajlar aldık. Sadece o günleri yaşayıp teşekkür ve dua eden insanlar aradı. Bir kötü telefon gelmedi. Cenazeye sevenleri katılacak. Öyle bir babanın evlatları olmaktan da şeref duyuyoruz” şeklindeki sözlerine ve Evren’in üç kızıyla çekilmiş fotoğrafına yer verilmiştir. Cenaze törenini, “Askerler uğurladı” (Vatan, 13 Mayıs 2015, s.01) başlığıyla ve törenden çekilmiş bir fotoğrafta veren Vatan, tören esnasındaki gelişmeleri ve protestoları da satırlarına yansıtmıştır. Gazete, camide imam helallik isterken ‘haram olsun’ şeklinde bağırlanmış olmasını Evren’in kızının ‘şov yapıyor’ şeklindeki ifadelerine dikkat çekerek yansıtmıştır.

2.2.19. Yeni Akit Gazetesinin Kenan Evren’in Ölümünü Sunumu

Yeni Akit, “Haklarını helal etmediler” (Yeni Akit, 11 Mayıs 2015, s.01) başlıklı haberi sürmanşetine taşımıştır. Gazete aynı haberin spotunda ise, “Bir cunta lideri daha ölüp gitti. 12 Eylül askeri darbesinin mimarlarından Kenan Evren’in ölümünün ardından o dönemde iğrenç işkencelere

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

uğrayanlar, ‘Ona hakkımızı helal etmiyoruz’ dediler” ifadelerini kullanırken, o dönemde işkence görenlerin konuyu değerlendirmelerine ve idam edilmiş olan bir gencin mektubuna da yer vermiştir. Gazete, “Gülen, ‘Evren cennetlik’ demiş” başlıklı haberde ise, “Ak Parti hükümetine karşı darbe planlayan Gülen, darbeci Evren için cennete gidebilir demiş” ifadelerini de kullanarak bu olay üzerinden Fethullah Gülen eleştirilirken Ak Parti’nin yanında olduğunu gösteren bir söylem geliştirmiştir. Yeni Akit, Evren’in öldüğü halde 82 Anayasasının hala yürürlükte olduğunu belirtmiştir. Fethullah Gülen’in Evren’le ilgili görüşlerinin yansıtıldığı 8’inci sayfada ki haberde ise, Gülen’in “darbeci Kenan Evren’e son derece hürmetkâr davranmış ve kendisinin cennete girebileceğini iddia etmişti” şeklindeki ifadeler vurgu yapılmıştır. İç sayfalarda olaya tam bir sayfa ayıran gazetenin “12 Eylül’ün cunta lideri Kenan Evren’de öldü. Bir dönem kapandı. Ancak o dönemde işkence görenler, hapislerde boş yere zulme uğrayanlardan çoğu günümüzde hayatta. İşte onlar, ‘Biz Evren’e hakkımızı helal etmiyoruz’ diyor” (Yeni Akit, 11 Mayıs 2015, s.08) ifadelerinin yanında haber metninde Evren için ‘zalim diktatör’, ‘cunta lideri’ gibi nitelermeler kullanmıştır. Aynı sayfada yer alan “İnsanlık dışı işkence yaptılar” başlıklı başka bir haberde yer alan “Devlet töreniyle defnedilen Kenan Evren liderliğindeki cuntanın gerçekleştirdiği 12 Eylül darbesi döneminde, her kesimden tutuklanan binlerce kişiye, insanı insanlığından utandıran iğrenç işkenceler yapıldı” şeklindeki ifadeler dikkat çekmiş ve öznel ifadeler kullanılmıştır. Aynı sayfada yer alan “Evren öldü, Anayasası hala yaşıyor” başlıklı haberdeki “Darbe yaptığı gerekçesiyle toplumun her kesimi tarafından lanetlenen Kenan Evren...” şeklindeki ifadelerde Evren ‘lanetli’ ilan edilmiştir.

Evren’in gömüleceği gün “Anayasası da gömülsün” (Yeni Akit, 12 Mayıs 2015, s.01) başlığını kullanan gazete iç sayfada da aynı başlığa yer verirken “Darbecilerin Anayasası 33 yıldır yürürlükte”(Yeni Akit, 12 Mayıs 2015, s.08) ifadelerinin altı çizilmiştir. Anayasasının değiştirilmesinin gerekliliğinin vurgulandığı haberde yer alan “Evren ile birlikte 1982 Anayasasını da gömelim, darbe anayasası hükümetin elini kolunu bağlıyor, darbe anayasasını değiştirmek görevdir, darbe anayasasını değiştirmek vefa borcu” şeklindeki ara başlıklar dikkat çekmiştir. “Evren bugün toprağa veriliyor” başlıklı başka bir haberde ise, cenaze töreniyle ilgili bilgi verilirken Ak Parti’nin cenaze törenine katılmayacağı özellikle vurgulanmıştır. Evren’in cenaze töreninin ardından “Cuntacılar ibretlik ders” (Yeni Akit, 13 Mayıs 2015, s.01) sürmanşetini atan Yeni Akit, Evren’in sönük bir cenaze merasimiyle gömüldüğünü belirtmiştir. Haberde ‘hakkımızı helal etmiyoruz’ protestosuna da yer veren gazete, “12 Eylül mağdurları Evren’in defnedildiği Devlet Mezarlığı girişine, ‘Diktatör dediğimiz adam bile dünyaya kazık çakamadan gitti. İbret alalım’ pankartı açtı” ifadelerini yansıtırken zalimliğin, dikta yönetimlerin günü geldiğinde hak ettikleri değeri alacakları yönünde bir mesaj verilmiştir. İç sayfada cenaze töreniyle ilgili bilgi veren Yeni Akit, bir başka haberde ise, Kenan Evren’in isminin okullara verilmesine yönelik tepkilerin söz konusu olduğunu kaydetmiştir (Yeni Akit, 13 Mayıs 2015, s.12).

Karikatür 8: Manşetüstü, Yeni Akit, 13 Mayıs 2015, s.01.

Aynı sayfada bir de karikatüre yer veren gazete, karikatür çizgileri üzerinden yine Fethullah Gülen’i eleştirmiştir. Yukarıdaki karikatürde, Evren’in fotoğrafını kucağına alarak ‘salya

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

sümük' ifadelerini yansıtmak üzere Evren'in ölümünde duyduğu üzüntüden dolayı ağlayan Fethullah Gülen gözükmemektedir. Bu durum, Gülen'in Evren'in ölümüne üzüldüğünü göstermektedir.

2.2.20. Yeni Asya Gazetesinin Kenan Evren'in Ölümünü Sunumu

80 darbesinden sonra Yeni Asya gazetesini 470 gün kapatan Kenan Evren'in ölümünün ardından Yeni Asya, "Darbeci öldü düzeni yaşıyor" (Yeni Asya, 11 Mayıs 2015, s.01) manşetini atarken 'düzen' diye kast ettiği şey 82 Anayasası'dır. Gazete aynı haberde, "Darbecilikten yargılanıp müebbet hapse mahkûm olan Kenan Evren öldü; ama başını çektiği 12 Eylül darbesiyle kurulan düzen hala devam ediyor" spotuna yer vermiştir. Haber metninde de "1982 Anayasası ve o eksende hazırlatıp yürürlüğe koyduğu temel kanunlarla kurulan antidemokratik ve çağdışı düzen hala yürürlükte" ifadeleri kullanılırken 82 anayasası antidemokratik ve çağdışı olarak yorumlanmış ve değiştirilmesinin gerekliliğine vurgu yapılmıştır. "Makam mevkide gözümüz yok" demişti" başlıklı başka bir haberde yer alan "12 Eylül darbesiyle yönetime el koyan Kenan Evren, konuşmalarında halka şirin görünmeye çalışmıştı. Evren, 'Bizim makam ve mevkide gözümüz yoktur. Bu hırslımız da yoktur, bunu bilirsiniz' demiş ardından başka bir adayın olmadığı anayasa referandumuyla cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturmuştu" şeklindeki ifadelerde hem Evren'in şirin biri olmadığının mesajı verilmiş hem de söylediğinin aksine Evren'in makam, mevki peşinde olduğuna dikkat çekilmiştir. 12 Mayıs'ta "Darbeci ruh ölmedi" (Yeni Asya, 12 Mayıs 2015, s.01) başlığını atan gazete, Evren'in oluşturmuş olduğu düzenin hala sürdüğünü bir hukukçunun ağzından yansıtırken, "Devlet mezarlığına defnedilecek" başlığıyla da Evren'in nereye gömüleceğinin bilgisini vermiştir. Cenazenin ardından birinci sayfasına sadece protestolarla ilgili bir fotoğraf ve bir başlık kullanan Yeni Asya, "Cenazede protesto" (Yeni Asya, 13 Mayıs 2015, s.01) başlığını atarken iç sayfalarda da hem protestolara hem de cenaze esnasındaki gelişmelere yer vermiştir.

Karikatür 9: İbrahim Özdamak, Yeni Asya, 13 Mayıs 2015, s.01.

Kenan Evren'in gömüldüğü günün ertesi Yeni Asya'da yer bulan yukarıdaki karikatürde bir saatin 28 Şubat, 27 Mayıs ve 12 Eylül'ü gösterdiği görülmektedir. Bu tarihler Türkiye tarihinde yer almış darbe tarihleridir. Akrep ve yelkovanın tam 12 Eylül üzerine gelmiş olması Evren'in ölümüne göndermede bulunulmuş olup 12 Eylül darbesinin sonunun geldiğine işaret etmektedir. Saatin başındaki baykuş ise, kimi çevrelerce 'olumsuz ve uğursuz' bir gösterge olarak görülürken burada kullanılmış olması, 12 Eylül'ün olumsuzluğuna, uğursuzluğuna göndermede bulunulmuştur.

2.2.21. Yeni Çağ Gazetesinin Kenan Evren'in Ölümünü Sunumu

Kenan Evren'in ölümünü "Kenan Evren öldü" (Yeni Çağ, 10 Mayıs 2015, s.01) başlığıyla anons eden Yeni Çağ, biri üniformalı diğeri hasta yatağında olmak üzere Evren'in iki fotoğrafını kullanmıştır. Haber spotunda ise, "12 Eylül İhtilali'nin başındaki isim, MGK cuntasının Başkanı Kenan Evren yoğun bakıma alındığı GATA'da hayata gözlerini yumdu" ifadelerini kullanmıştır. Cenaze töreniyle ilgili ayrıntıları iç sayfalarda veren gazete, "Kenan Evren'e devlet töreni" (Yeni Çağ, 11 Mayıs 2015, s.01) sürmanşetini atmış ve iç sayfada 12 Eylül'ün bilançosunu da (Yeni Çağ, 11 Mayıs 2015, s.08) yansıtmıştır. Kenan Evren'in cenaze töreninin olduğu gün, "Evren'e

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

vetolu tören” (Yeni Çağ, 12 Mayıs 2015, s.01) başlığını atmış ve hiçbir partinin cenaze törenine katılmayacağını ifade etmiştir. İç sayfada konuyu derinlemesine anlatan gazete, “Paylaşım sitelerinden tepkiler yükseldi” (Yeni Çağ, 12 Mayıs 2015, s.10) başlığını kullanmış ve sosyal medyada ‘kötü bilirdik’ etiketiyle tartışıldığını kaydetmiştir. Cenaze törenin ardından “Kenan Evren protestoyla uğurlandı” (Yeni Çağ, 13 Mayıs 2015, s.01) başlığını atan gazete Kenan Evren için ‘darbeci’ nitelemesini de kullanmıştır. İç sayfada da “Evren’e protestolu cenaze töreni” (Yeni Çağ, 13 Mayıs 2015, s.04) başlığına yer veren gazete, haberde tören esnasındaki gelişmeleri anlatmıştır.

2.2.22. Yeni Şafak Gazetesinin Kenan Evren’in Ölümünü Sunumu

Kenan Evren’in cenaze törenin nasıl yapılacağıyla ilgili bilgi veren Yeni Şafak, “Evren’e askeri tören” (Yeni Şafak, 11 Mayıs 2015, s.01) başlığını birinci sayfada kullanırken iç sayfalarda da “Asker uğurlayacak” (Yeni Şafak, 11 Mayıs 2015, s.12) başlığıyla konuya yer vermiştir. Aynı sayfanın manşetini ise, “İlk işi ABD üslerini açmak olmuştur” başlığı oluştururken haberin spotunda ise, “12 Eylül darbesi, parlamento ve hukuku askıya aldı. CIA destekli darbeye binlerce kişi gözaltına alındı, işkence gördü. Cuntanın ilk iyi, Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası ambargo nedeniyle kapatılan ABD üslerini yeniden açmak oldu. Askeri anlaşmalarda sömürge ruhunun izleri yer aldı” ifadelerini kullanmıştır. Haberde Türkiye’de gerçekleşen darbeler arasında en can yakıcı olarak nitelendirilen 80 darbesinin mimarı Kenan Evren için “daha cenazesi mezara girmeden darbe dönemindeki günahlarının konuşulmaya başlanmasına neden oldu” ifadeleri kullanılarak Evren’in o dönem günah işlediğini açık açık söylenmiştir. Darbenin ABD bağlantısıyla gerçekleştirildiğinin belirtildiği haberde, ayrıca Ak Parti’nin bu konudaki tavrı da “12 Eylül cuntasının lideri Kenan Evren, Ak Parti hükümeti sayesinde yargılanabildi...” şeklinde dile getirilmiş ve AK Parti’nin lehinde bir söylem geliştirmiştir. “Halka travma yarattı” başlıklı haberde ise, “12 Eylül 1980 askeri darbesi toplum üzerinde ciddi travma yaşattı” denilerek darbenin sonuçları haberin satırlarında sıralanmıştır.

Evren’in gömüleceği gün Yeni Şafak, “Bürokratlar defnedecek” (Yeni Şafak, 12 Mayıs 2015, s.01) başlığını kullanırken iç sayfada ise, partilerin cenaze törenine katılmamasını “Partilerden cenazeye boykot” (Yeni Şafak, 12 Mayıs 2015, s.17) başlığıyla yansıtmıştır. Gazete, askeri üniforma içinde boydan Evren’in fotoğrafını kullanmış ve “Evren, 2010 referandumu sonrasında yargılanırken bile pişmanlık göstermemiş, bugün olsa yine aynı şeyi yapacağını söylemişti” ifadeleri kullanılarak Evren’in onca zaman geçmesine rağmen hala yaptıklarından pişmanlık duymaması vurgulanmıştır. Aynı sayfada “Berfo ana affetmedi”, “Soyadımızı değiştirmek zorunda kaldık”, “İyi şeyler söyleyemem” başlıklı haberlerin yanı sıra dış basında Evren’in nasıl yer bulduğu da yansıtılmış ve dış basında Evren’in o dönem kahramanken sonradan nasıl tartışmalı bir isim olduğuyula ilgili açıklamasında geçen ‘kahraman’ ifadesi tiye alınmıştır. “5 bin kişiyi öldüren kahraman!” başlığını ünlem işaretiyle kullanan gazete, bu duruma inanmadığını göstermiştir. Cenaze töreninin ardından törene az katılımın olması ve Evren’in tabutunun önünde yalnız başına selam durmuş olan bir adamın ve nöbet tutan bir askerinin yansıtıldığı fotoğrafın üst kısmında yer alan “En yalnız adam” (Yeni Şafak, 13 Mayıs 2015, s.01) ifadesinin yanında “Evren’in cenazesine sadece ailenin yakınları, protokol ve az sayıda kişi katıldı” şeklinde ifadeler dikkat çekmiştir. Bu durum Evren’in yalnızlığından dem vurularak onun ‘zavallılığı’ yansıtılmaya çalışılmıştır. Cenaze töreninde yapılan protestolarla ilgili de iki ayrı fotoğraf kullanılmış ve “Bir sağdan bir soldan” başlığı atılmıştır. Bu başlıkla Evren’in o dönemde gerçekleştirdiği idamlarla ilgili söylemiş olduğu “Adil olsun diye bir sağdan astık bir soldan” şeklindeki ifadelerine göndermede bulunulmuştur. Konuya iç sayfalarda yer ayıran gazete, “Protestoyla uğurlandı” (Yeni Şafak, 13 Mayıs 2015, s.19) başlığını kullanmıştır. Olaya daha önceki günlerde olduğu gibi tam bir sayfa ayıran gazete, 12 Mayıs’ta da tam sayfa ayırmış ve cenaze töreni sırasındaki gelişmeleri yansıtmıştır. Gazetenin haber metninde; “Cenazeye düşük katılım”, “Tek bir siyasetçi yok”,

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

“Babamı öldü diye bir kenara atmışlar” gibi ara başlıklar ile “Hakkımızı helal etmiyoruz”, “Hesap vermeden öldü” şeklindeki başlıklar dikkat çekmiştir.

2.2.23. Zaman Gazetesinin Kenan Evren'in Ölümünü Sunumu

Zaman, Evren'in ölüm haberini merkez baskısında sürmanşetten, “Kenan Evren 98 yaşında hayatını kaybetti” (Zaman, 10 Mayıs 2015, s.01) başlığıyla nesnel bir şekilde duyurmuş ancak aynı nesnelliği ertesi gün göstermemiştir. “12 Eylül'ü miras bıraktı 'Netekim' hesap zamanı” (Zaman, 11 Mayıs 2015, s.01) başlığını kullanan gazete Evren'in kullandığı ‘Netekim’ ifadesine göndermede bulunmuştur. Aynı haberde, Evren için, ‘yüz binlerce insanın hayatını karartan Evren’ nitelmesi yapılmış ve “Müebbet hapis cezasına çarptırılması, darbeciler kadar diktatörlük heveslileri için de ibret vesikası olarak tarihe geçti” ifadeleri kullanılmıştır. Konuya iç sayfada da tam bir sayfa yer veren gazete, darbe sürecine giden yolu ve sonrasını anlatarak “Darbeyi önleme planıyla getirildi, 12 Eylül'ü miras bıraktı netekim” (Zaman, 11 Mayıs 2015, s.11) başlığını kullanmıştır. Durumu anlatırken objektif davranmayan gazete, başka bir haberde Evren'in “Tanrı bana elim ayağım tutarken ölüm nasip etsin” şeklindeki ifadelerine yer vermiş ve esprili kişiliğini de yansıtmaya çalışmıştır. Dış basının konuyu gündemine almasına da yer veren gazete, “1980’de kahramandı 2014’te müebbet aldı” ifadelerini kullanmıştır. Haberde Evren'in sivil ve asker üniformalı fotoğraflarının yanı sıra o dönemde çekilmiş olan yerde yatan sivillerin başında bekleyen güvenlik görevlilerinin yukarıdan çekilmiş fotoğrafına da yer verilmiştir. Kenan Evren'in gömüleceği gün birinci sayfada olaya yer vermeyen Zaman, iç sayfada “Bugün, törenle Devlet Mezarlığı'nda defnedilecek” (Zaman, 12 Mayıs 2015, s.05) başlığını kullanmış ve törenin nasıl yapılacağıyla ilgili bilgi vermiştir. Cenaze töreninin ertesi günü, “Kenan Evren muktedir yaşadı, yalnız göçtü” (Zaman, 13 Mayıs 2015, s.01) başlığına küçük bir alanda yer veren gazete, “12 Eylül darbecisi Evren, son yolculuğunda yalnızdı” ifadelerini kullanmıştır. Zaman iç sayfada da cenaze töreniyle ve protestolarla ilgili bilgi vererek, “Yüzde 91 oy aldı, son yolculuğuna protestolarla uğurlandı” (Zaman, 13 Mayıs 2015, s.04) başlığını ve “Askeri darbeye iktidarı devirip halkın yüzde 91,37'sinin oyuyla cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturan Kenan Evren, dün adeta yalnız başına defnedildi. Genelkurmay karargâhındaki törene hükümetten ve siyasi partilerden hiç kimse katılmadı. Tören sırasında Türkiye'nin dört bir yanında ise, ‘Evren’e hakkımızı helal etmiyoruz’ eylemleri düzenlendi” spotunu kullanmıştır. Zaman, aynı haberin yan tarafında, “Daha önce darbecilerin cenazesine katılmışlardı” başlığının üst tarafında kullandığı, cenaze töreninde çekilmiş olan Recep Tayyip Erdoğan ve Kenan Evren'in yan yana sohbet ederken ki bir fotoğrafı dikkat çekmiştir. Gazete, bu fotoğrafta Evren’le Erdoğan arasındaki yakınlığa dikkat çekerek Erdoğan’ın Evren’in törenine katılmamasını sorgulamıştır.

Sonuç

12 Eylül 1980 askeri darbesi sırasında ve sonrasında kimi basın kuruluşlarının darbeye ilgili alkışlarını görmeyip onlarla ilgili yaptırımlar uygulayan ve basınla ilgili olumsuz gelişmelerin yaşanmasını sağlayan darbenin mimarı ve 7. Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in ölümünün ulusal Türk basınında ne şekilde ve nasıl yer aldığına incelendiği bu çalışmada, basının genel anlamda 80 darbesinin intikamını alır tarzda konuyla ilgili bir söylem geliştirdiği görülmüştür. Basılı gazeteler arasında konuyu yansıtırken söylemdeki sertlik ya da yumuşaklık açısından bir farklılık söz konusu olduğu görülmüştür. Bir haftalık sürecin incelendiği çalışmada gazetelerin konuyla ilgili kimi noktaları yansıtmak açısından ortak bir tavır aldığı bulgulanmıştır. Dolayısıyla ölümünden cenaze törenine kadar ki süreçte gazetelerde konuyla ilgili dikkat çekilen noktalar; Kenan Evren'in ölüm haberi, devlet töreninin düzenlenip düzenlenmeyeceği, taziye mesajının nasıl yayınlandığı, törene siyasi partilerin katılıp katılmayacağı, törene çok sayıda katılımın olmaması, mecliste bir tören düzenlenmemesi ve tören esnasında yapılan protestolar şeklinde olmuştur. Darbenin mimarı olarak anımsanması nedeniyle 35 yıl önceki sürecin sürekli olarak gündeme taşınarak olayın hafızalardaki tazeliğinin korunmaya çalışıldığı dikkat çekmiştir. Kenan Evren’le ilgili olumsuz eleştirilerin

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

birçok gazetede yapıldığı ve o dönemde Evren'in söylemiş olduğu, "Asmayalım da besleyelim mi?" ve "Ben sağ sol ayrımı yapmadım, denge olsun diye bir sağdan bir soldan astık" şeklindeki ifadelerle Kenan Evren'in 'gaddar' yönü vurgulanmaya çalışılmıştır. Yine yargılanma sürecinde Evren'in "Pişman değilim, bugün olsa yine yapardım" şeklindeki ifadeleri de yansıtılarak aradan geçen zamana rağmen Evren'in vicdanının hala sızlamamasına birçok gazetede dikkat çekilmiştir.

İncelenen 23 gazeteden hemen hemen hepsinin Evren'in aleyhinde bir söylem geliştirdikleri görülürken o dönem darbe oluşması için gerekli koşulların varlığına dikkat çekerek konuya daha ılımlı yaklaşan gazeteler; Hürriyet, Milliyet, Sözcü, Takvim, Vatan gibi gazeteler olmuştur. Kenan Evren'in ölüm haberini işlerken Bir Gün, Milat, Evrensel ve Cumhuriyet gibi kimi gazetelerin konuya oldukça sert yaklaştığı ve habercilikte olması gereken nesnellik kriterinden uzaklaştıkları görülmüştür. Bir Gün gazetesi, konuyla ilgili haberlerinin çoğunda Kenan Evren'in ne adını ne de fotoğrafını kullanmamıştır. Cumhuriyet gazetesi, Evren'i öldüğü günden gömüldüğü güne kadar icraatlarını eleştirmiş ve onu 'diktatör' ilan ederek onunla ilgili sert ifadeler kullanmıştır. Akşam, Güneş, Sabah, Star, Türkiye, Yeni Akit, Yeni Şafak, Yeni Asya, Yeni Çağ, Zaman gibi gazeteler Evren'in aleyhinde bir söylem geliştirirken Bugün, Haber Türk gibi gazeteler ise, oldukça objektif yaklaşmış ve sadece olayları aktarmakla yetinmiştir. Kenan Evren'in haberi verilirken kimi gazetelerin Ak Parti'yle 'darbeci' olarak nitelenen Evren arasında bağlantı kurarak ve Evren'in şu ana kadar cezasını çekmemesiyle onun kurmuş olduğu 82 Anayasası'nın hala yürürlükte olmasının temel sorumlusu olarak Ak Parti'yle Erdoğan'ı göstererek onlara yüklenmiştir. Bu gazeteler; Evrensel, Millet, Zaman ve Taraf gazeteleri olmuştur. Millet ve Zaman gazeteleri, Erdoğan 'paralel yapı' olarak adlandırdığı ve mücadele ettiği Gülen cemaatinin yan kolu olması nedeniyle Evren'in halk arasındaki olumsuz imajından yararlanarak bu durumu Ak Parti ve Erdoğan'ın aleyhinde işlemiş ve Erdoğan'la Evren arasındaki samimiyete hem sözel hem de görsel söylem kullanarak vurgu yapmıştır. Evrensel ve Taraf gazeteleri ise, Erdoğan ve Ak Parti'nin Evren'i ve anayasasını koruduğunu iddia etmiş ve bu durum üzerinden Ak Parti ile Erdoğan'a yüklenmiştir. Kenan Evren'in ölümü üzerinden geçmişteki olumsuz olayları da hatırlatarak Ak Parti ve Erdoğan'ı eleştiren gazetelerin yanı sıra Yeni Akit, Yeni Şafak gibi gazetelerse tam tersi bir söylem geliştirerek Ak Parti ve Erdoğan sayesinde Kenan Evren'in yargılandığına dikkat çekmiştir.

Kenan Evren'in ölümü üzerinden 35 yıl öncesi ve sonrasının karşılaştırması yapıldığında bireylerin ders niteliğinde kimi mesajları çıkartabilecekleri görülmüştür. O dönem toplumun her tarafında var olan karmaşanın ve çatışmaların neticesi olan 80 darbesi sürecinde Evren ve 12 Eylül darbesi basın tarafından yoğun ilgi görmüş ve çoğu basın kuruluşu tarafından hem Evren'in hem de darbenin alkışlandığını basılı süreli kaynaklar göstermiştir. Bu dönemde, "Basın kamuoyunun sesini yöneticilere duyurma görevini de üstlenmesi gerekirken" (Kata, 2012, 1710), basın 80 darbesi döneminde bu görevini çok gerilere itmiştir. O dönemin egemen gücünün yanında yer alan basının, egemen gücün el değiştirmesi neticesinde onun karşısında durması ve o dönemi sorgular tarzda bir söylem geliştirmesi hem manidar bulunmuş hem de geç kalınmış bir tepki şeklinde yorumlanmıştır. Bu durum, basının egemen gücün söylemlerinin yaydığı ve yeniden ürettiği şeklindeki eleştirel görüşü destekler niteliktedir. Çalışmanın önemi, bulgulardan çıkan sonuçlara göre söz konusu görüşü onaylatmış olması nedeniyle bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bu çalışma, basının egemen güce göre bir söylem üretmiş olması, liberal öğretilerde öğretildiği gibi basının nesnellik kriterine göre hareket etmediği ve ideolojisine ya da egemen güce göre bir söylem ürettiğini de ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

AHMAD, F. (2002), **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, İstanbul: Doruk Yayınları.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

- AKCA, E. B. (2009). "İdeoloji- Dil- Söylem ve Anlam İlişkisi: Medyada Anlamın Toplumsal İnşası", Ed: İsmet Parlak, **Medyada Gerçekliğin İnşası: Türk Medya Söylemine Eleştirel Bir Bakış**, Konya: Çizgi Kitabevi.
- ASKER, A. (2009). "Gazeteci Milletvekilleri: 1980-2009", Der: Korkmaz Alemdar, **Türkiye'de Kitle İletişimi Dün- Bugün- Yarın**, Ankara: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- BALIK, M. (2009). "Türk Romanında 12 Eylül Darbesi", **TurkishStudies- International PeriodicalForTheLanguages, LiteratureandHistory of TurkishorTurkic** Volume 4 /1-II Winter 2009, p.2373- 2411, Ankara- Turkey.
- BORAL, G. (2009). "Basının 24 Ocak Kararları Karşısında Tutumu", Der: Korkmaz Alemdar, **Türkiye'de Kitle İletişimi Dün- Bugün- Yarın**, Ankara: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- BÜYÜKKANTARCIOĞLU, S. N. (2012). "Söylem İncelemelerinde Eleştirel Dilbilimsel Boyut: Eleştirel Söylem Çözümlemesi ve Ötesi", Ed: Ömer Özer, **Haberi Eleştirmek**, Konya: Literatürk Yayınları.
- CEMAL, H. (2004). **Tank Sesiyle Uyanmak: 12 Eylül Günlüğü**, 10. Baskı, İstanbul: Doğan Kitap.
- DEMİR, V. (2007). **Türkiye'de Medya Siyaset İlişkisi**, İstanbul: Beta Yayınları.
- ERDİN, M. (2010). **Silahsız Kuvvetler: Medya (Darbelerde Basının Ayak Sesleri)**, İstanbul: Destek Yayınevi.
- ERTAN KESKİN, Z. (2004). "Türkiye'de Haber İncelemelerinde vanDijk Yöntemi", Der: Çiler Dursun, **Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi**, Ankara: Elips Yayınları.
- GÖKMEN, Y. (1996). "Medya ve İdeoloji", **Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı**, S: 11, Yıl: 2, ss.711-719, Ankara: Yeni Türkiye Medya Hizmetleri.
- IŞIK, M. (2008). "Türkiye'deki İletişim Sisteminin Medya Siyaset İlişkilerine Yansımaları", Ed: Zülfikar Damlapınar, **Medya ve Siyaset**, 2. Baskı, Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- İNAL, M. A. (1996). **Haberi Okumak**, İstanbul: Temuçin Yayınları.
- KATA, M. (2012). "15 Kasım (Cumhuriyet Bayramı) Törenlerinin Kıbrıs Türk Basınında Yansıtılma Şekilleri", **TurkishStudies- International PeriodicalForTheLanguages, LiteratureandHistory of TurkishorTurkic** Volume 7/3, Summer 2012, p. 1709-1718, Ankara-Turkey.
- KEKEÇ, A.- ŞİMŞEK, E. ve GÜLER, K. (?). **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Cumhuriyet'ten Günümüze Yakın Tarih Ansiklopedisi**, 6. Cilt, İstanbul: Akit Yayınları.
- KOLOĞLU, O. (2009). "1980 Sonrasında Türkiye'de Muhalif Basın", Der: Korkmaz Alemdar, **Türkiye'de Kitle İletişimi Dün- Bugün- Yarın**, Ankara: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- SANCAR ÜŞÜR, S. (2008). **İdeolojinin Serüveni: Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme**, 2. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.
- SEYHAN, S. ve Temiztürk, H. (2014). "Gazetelerde Kültür, Sanat ve Edebiyat Sayfaları/ Yazıları Üzerine", **TurkishStudies- International PeriodicalForTheLanguages, LiteratureandHistory of TurkishorTurkic** Volume 9/3 Winter 2014, p. 1277-1288, Ankara-Turkey.
- SÖZEN, E. (1996). "Haber Söylemi ve İdeoloji", **Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı**, yıl: 2, sayı: 12, ss. 1543-1548, Ankara: Yeni Türkiye Medya Hizmetleri, Kasım- Aralık.
- TOPUZ, H. (2003). **II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, 2. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- ÜLKÜ, G. (2004). "Söylem Çözümlemesinde Yöntem Sorunu ve vanDijk Yöntemi", Der: Çiler Dursun, **Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi**, Ankara: Elips Yayınları.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

- VAN DİJK, T. A. (1988). **News as Discourse**, New Jersey: Lawrence EarlbaumAssaciatesPublication.
- VAN DİJK, T. A. (1999). “Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları”, Der: Mehmet Küçük, **Medya İktidar İdeoloji**, Ankara: Ark Yayınları.
- VAN DİJK, T. A. (2003). “Critical discourseanalysis. D.Schiffirin”, Ed. D. Tannen, & E. H. Hamilton, **InTheHandbook of Discourse Analysis**, pp. 352-372, Oxford: Blakwell Publishing.

GAZETELER

- Akşam**,10- 16 Mayıs 2015 tarihleri arası
Bir Gün,10- 16 Mayıs 2015 tarihleri arası
Bugün, 10- 16 Mayıs 2015 tarihleri arası
Cumhuriyet, 10- 16 Mayıs 2015 tarihleri arası
Evrensel,10- 16 Mayıs 2015 tarihleri arası
Güneş,10- 16 Mayıs 2015 tarihleri arası
Haber Türk,10- 16 Mayıs 2015 tarihleri arası
Hürriyet,10- 16 Mayıs 2015 tarihleri arası
Milat,10- 16 Mayıs 2015 tarihleri arası
Millet,10- 16 Mayıs 2015 tarihleri arası
Milliyet,10- 16 Mayıs 2015 tarihleri arası
Sabah, 10- 16 Mayıs 2015 tarihleri arası
Sözcü, 10- 16 Mayıs 2015 tarihleri arası
Star,10- 16 Mayıs 2015 tarihleri arası
Takvim, 10- 16 Mayıs 2015 tarihleri arası
Taraf,10- 16 Mayıs 2015 tarihleri arası
Türkiye,10- 16 Mayıs 2015 tarihleri arası
Vatan,10- 16 Mayıs 2015 tarihleri arası
Yeni Akit, 10- 16 Mayıs 2015 tarihleri arası
Yeni Asya, 10- 16 Mayıs 2015 tarihleri arası
Yeni Çağ, 10- 16 Mayıs 2015 tarihleri arası
Yeni Şafak, 10- 16 Mayıs 2015 tarihleri arası
Zaman,10- 16 Mayıs 2015 tarihleri arası

Citation Information/KaynakçaBilgisi

- NİSAN, F., (2015). “1980 Askeri Darbesinin Mimarı Kenan Evren’in Ölümünün Türk Basınındaki Sunumu / The Media Reflection Of Death News Of Kenan Evren, TheChief Of 1980 TurkishCoupDetat”, **TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-**, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Şefik Yaşar Armağanı), Volume 10/10Summer 2015, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8606>, p. 677-704.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 10/10 Summer 2015

